

VLADA CRNE GORE

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava

IZVJEŠTAJ

O RAZVOJU I ZAŠTITI PRAVA MANJINSKIH NARODA I DRUGIH MANJINSKIH NACIONALNIH ZAJEDNICA U 2013. GODINI

Podgorica, mart 2014. godine

REZIME

Programom rada Ministarstva za ljudska i manjinska prava, Vlade Crne Gore za 2014. godinu (prvi kvartal 2014.godine) predviđena je izrada **Izveštaja o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica za 2013.godinu** i podnošenje istog Skupštini Crne Gore na usvajanje.

Ustav Crne Gore daje pravnu osnovu za promovisanje, jačanje i unapređenje zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda i potvrđuje obavezu Crne Gore da poštuje međunarodne standarde u tom kontekstu. Ustav u dijelu drugom, u članovima 79 i 80 pripadnicima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica jemči prava i slobode, koja mogu koristiti pojedinačno i u zajednici sa drugima, a zabranjuje asimilaciju pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Država je dužna da zaštiti pripadnike manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica od svih oblika nasilne asimilacije.

Zakon o manjinskim pravima i slobodama («Službeni list RCG», br. 31/06, 51/06 i 38/07 i „Službeni list Crne Gore”, broj 2/11) na bliži način uređuje set manjinskih prava i mehanizme zaštite tih prava. Zakon se odnosi na očuvanje nacionalnog identiteta manjina, tj. zaštitu od asimilacije manjina, kao i omogućavanje djelotvornog učešća manjina u javnom životu.

Imajući u vidu programsku orijentaciju Ministarstva za ljudska i manjinska prava, ovo Ministarstvo radi na realizaciji svojih osnovnih strateških projekcija. Jedna od osnovnih strategija Ministarstva je puna integracija manjinskih naroda u društveni život uz dalje očuvanje i razvijanje njihove nacionalne i kulturne posebnosti, te unapređenje njihovih zakonskih prava i sloboda. Jačanjem postojećih i radom novih institucija, kakve su manjinski Savjeti, Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina, Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, ministarstva Vlade Crne Gore, saradnjom lokalnih samouprava i državnih institucija daje se i novi kvalitet institucionalne zaštite manjinskih prava. U ovom Izveštaju dat je i prikaz zaštite i unapređenja manjinskih prava po oblastima, kakve su antidiskriminacija, obrazovanje, kultura, informisanje, upotreba jezika i pisma, učešće u javnom i političkom životu, kao i razvojna i ekonomska politika.

Tokom 2013. godine su održane elektorske skupštine i konstituisani su Bošnjački, Albanski, Muslimanski, Romski i Hrvatski manjinski nacionalni savjet. Na osnovu člana 34 Zakona o manjinskim pravima i slobodama («Službeni list RCG», br. 31/06, 51/06 i 38/07 i «Službeni list Crne Gore», broj 02/11) i Pravilnika o obrascu i načinu vođenja evidencije savjeta («Službeni list Crne Gore», broj 37/08), Ministarstvo je rješenjem 2013. godine u Evidenciju savjeta upisalo sve nacionalne Savjete u Crnoj Gori koji su zakonom i pravilima ispunili određene uslove.

Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina je ustanova koju je osnovala Vlada Crne Gore sa ciljem unapređenja manjinskih prava u oblasti kulture i afirmacije multikulturalizma kao jedne od temeljnih vrijednosti savremene Crne Gore. Pomenute ciljeve Centar ostvaruje, razvojno-istraživačkom djelatnošću proučavajući kulturu manjinskih naroda, njenu osobenost, vrijednost i značaj, zatim, stvarajući dokumentacionu bazu iz svih oblasti života, kulture i umjetnosti vezane za manjine Crne Gore. Promovisanje,

afirmaciju, podsticanje, čuvanje i razvoj kulture manjina Centar realizuje organizovanjem raznih manifestacija, sadržaja, projekata, okruglih stolova, radionica, prezentacija i sl.

Odlukom Vlade Crne Gore pri Generalnom Sekretarjatu u martu 2003. godine je formirana Kancelarija za rodnu ravnopravnost. Mjeseca juna 2009. godine Kancelarija za rodnu ravnopravnost je ušla u sastav Ministarstva za ljudska i manjinska prava i preimenovana je u Odeljenje za poslove rodne ravnopravnosti. Protekle godinu obilježile su aktivnosti na sprovođenju edukacije i promocije antidiskriminacije sa ciljem jačanja svijesti, senzibiliteta i održani seminari, tribine, javne rasprave, okrugli stolovi, konferencije, kampanje i slične aktivnosti sa ciljem prije svega, osposobljenosti u pružanju zaštite od bilo kakve diskriminacije. Medijska kampanja o anti-diskriminatorском ponašanju osmišljena je sa ciljem stvaranja humanijeg i tolerantnijeg okruženja, kao i upoznavanje najšire javnosti sa pravima koja su im garantovana Zakonom.

Prava pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u pogledu obrazovanja uređena su Ustavom Crne Gore, Zakonom o manjinskim pravima i slobodama, Opštim zakonom o obrazovanju i vaspitanju i drugim zakonima iz oblasti obrazovanja i vaspitanja. U skladu s preporukama Zakona o manjinskim pravima i slobodama, predmetni programi za potrebe obrazovanja sadrže teme iz oblasti istorije, umjetnosti, književnosti, tradicije i kulture manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice. Obrazovni program u ustanovama i školama s nastavom na službenom jeziku sadrži teme iz maternjeg jezika i književnosti, istorije, umjetnosti i kulture manjina i druge sadržaje koji pospješuju međusobnu toleranciju i suživot. Pored sadržaja uključenih u redovne predmetne programe, na raspolaganju je mogućnost da kroz 20% otvorenog sadržaja prepoznaju specifičnosti u smislu nacionalne kulture, istorije, umjetnosti.

Ministartstvo kulture je u skladu sa članom 128 Zakona o zaštiti kulturnih dobara, Nacionalnim programom razvoja kulture 2011-2015. godine i Programom rada Vlade Crne Gore za 2013. godinu donijelo Program zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2013. godinu, kojim se kroz ravnomjeran regionalni razvoj pospješuje ravnopravno očuvanje svih kulturnih identiteta manjinskih zajednica u Crnoj Gori.

Programom zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2013. godinu obezbijedena je podrška za realizaciju 59 projekata i programa na teritoriji Crne Gore. Po ovom osnovu je finansirano i sufinansirano 4 projekta koji se odnose na konzervatorska i arheološka istaživanja; 4 projekta kroz koje se izvršila revalorizacija nepokretnih kulturnih dobara i valorizacija nepokretnih i nematerijalnih dobara na teritoriji države i 2 projekta namijenjena valorizaciji televizijskih fondova emisija o kulturnoj baštini; 2 projekta iz oblasti integralne zaštite; 10 projekata koji podrazumijevaju izradu konzervatorskih projekta i/ili sprovođenje konzervatorskih mjera; 7 projekta za potrebe edukacije i doedukacije stručnog kadra; 13 projekata iz oblasti popularizacije i prezentacije kulturne baštine; 6 projekata u okviru kojih će se vršiti popunjavanje i obogaćivanje fondova pokretnim kulturnim dobrima; 11 projekata u okviru kojih će se, odgovorajućom opremom poboljšati uslovi za zaštitu, očuvanje i prezentaciju kulturnih dobara. Ministartvo kulture je finansiralo i bilo nosilac poslova za realizaciju 29 projekata, dok je u saradnji sa institucijama koje djeluju na nacionalnom nivou učestvovalo u realizaciji 30 projekata. Na osnovu javnog konkursa realizovanog u 2013. godini, obezbijedena je podrška za

produkciju ukupno 151 projekta iz svih oblasti kulture i umjetnosti (likovna umjetnost, muzičko-scenska djelatnost, književnost i književno prevođenje, manifestacije i festivali, pozorišna i filmska produkcija). Među kandidovanim projektima i programima bio je mali broj prijava koje bi mogle biti tretirane kao kulturni projekti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i oni su pretežnim dijelom podržani i to: tri likovna projekta (umjetnici iz Bijelog Polja Aldemar Ibrahimović i Abaz Dizdarević i Ibrahim Kurpejović iz Rožaja); *jedan projekat* iz oblasti muzičke djelatnosti (Senad Gačević kompozitor iz Podgorice - nove horske kompozicije); dva projekta književnog prevođenja (književnici iz Ulcinja Hadži Šabani i Ćazim Muja) i dva projekta nove književne produkcije (Kemal Musić i Safet Sijarić iz Bijelog Polja). Ministarstvo kulture nastavlja sa implementacijom medijske regulative kroz različite mjere za ostvarivanje i unapređenje prava na informisanje pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih zajednica na svom jeziku. U okviru informisanja pripadnika manjinskih naroda putem štampanih medija u Crnoj Gori najveći broj se izdaje na albanskom jeziku, a zastupljeni su srpski, hrvatski, romski i bosanski jezik. Štampani mediji se uglavnom finansiraju iz sredstava Fonda za manjine, izuzev nedjeljnika „Koha Javore“ (finansiran u okviru NIP „Pobjeda“) i časopisa „Alav“ (finansiran od strane Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina). Ukupan broj emisija radija Crne Gore na manjinskim jezicima u 2013. godini je bio 753. Ukupno minuta programa 12.735. TV Crne Gore je u 2013. godine realizovala 312 emisija na jezicima manjinskih naroda i drugih nacionalnih manjina, sa ukupno 5.015 minuta programa.

S obzirom na interesovanje Skupštine Crne Gore za primjenu Zakona o ličnoj karti, Zakona o putnim ispravama i Zakona o matičnim registrima, Izvještaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica za 2013.godinu daje prikaz sprovođenja ovih zakona:

a) U periodu od 01.01.2013. godine, zaključno sa 31.12.2013. godine, za crnogorske državljane koji u službenoj upotrebi koriste crnogorski, srpski, bosanski, albanski ili hrvatski jezik, podaci u ličnoj karti su unijeti i na jednom od tih jezika, a ime i prezime unijeto je samo na jeziku podnosioca zahtjeva, i to:

- srpski jezik – 1.938;
- bosanski jezik – 40;
- albanski jezik – 406;
- hrvatski jezik – 10.

b) U periodu od 01.01.2013. godine, zaključno sa 31.12.2013. godine, na zahtjev podnosioca zahtjeva, podaci o imenu i prezimenu unijeti su u pasoš na zahtjev podnosioca zahtjeva na jezicima u službenoj upotrebi, i to:

- srpski jezik – 695;
- bosanski jezik – 24;
- albanski jezik – 349;
- hrvatski jezik – 12.

Učešće u javnom i političkom životu je bitan segment zaštite manjinskih prava, pa je u Izvještaju prikazana struktura Parlamenta nakon održanih izbora u oktobru 2012. godine, kao i sastav nove Vlade Crne Gore iz decembra 2012. godine. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je u toku 2011. godine, u saradnji sa Upravom za kadrove, izradilo Informaciju o zastupljenosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u

javnim službama, organima državne vlasti i lokalne samouprave. U cilju realizacije zadatka, izrađen je upitnik sa uputstvom za njegovo popunjavanje. Upitnik je distribuiran svim organima državne uprave, lokalnim samoupravama i pravosudnim organima. Ukupno je obuhvaćeno 143 organa. Na adresu Ministarstva je vraćeno 13.900 popunjenih upitnika koji su unešeni u posebno izrađen kompjuterski program. Poslije obrade i analize dobijenih podataka i predloga posebnih mjera, Vlada Crne Gore se upoznala sa ovom Informacijom.

Jedan od ekonomskih imperativa Crne Gore je ujednačen regionalni razvoj. S obzirom na činjenicu da je veliki broj manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica skoncentrisan na manje razvijenim sjevernim područjima, Strategijom manjinske politike je ekonomski razvoj sredina sa znatnim učešćem manjinske populacije prepoznat kao oblast kojoj se treba posvetiti još veća pažnja, zbog toga je ovim Izveštajem o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica za 2013. godinu dat prikaz aktivnosti i na tom polju.

Jedan od glavnih ciljeva Vlade Crne Gore u aspektu očuvanja i unapređenja manjinskih prava u Crnoj Gori je i socijalna integracija Roma i Egipćana. Strateški cilj koji se postavlja definisan je kao poboljšanje i unapređenje položaja Roma i Egipćana u crnogorskom društvu, što treba da dovede do smanjenja razlika koje sada postoje između njihovog položaja i položaja ostalog stanovništva. Vlada Crne Gore, na sjednici od 17. januara, usvojila je Akcioni plan za sprovođenje Strategije za poboljšanje položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2012 – 2016. za 2013 godinu. Ovim dokumentom su definisane konkretne mjere i aktivnosti, nosioci, sredstva i indikatori za mjerenje uspješnosti u svih deset oblasti društvenog života, koje su definisane Strategijom.

Akcionim planom za sprovođenje Strategije za 2013. godinu teži se potpunoj integraciji Roma i Egipćana u Crnogorsko društvo. U cilju praćenja realizacije aktivnosti, formirana je Komisija za praćenje sprovođenja Strategije. Komisiju sačinjavaju predstavnici institucija koje su prepoznate Strategijom i Akcionim planom kao nosioci pojedinih aktivnosti, kao i predstavnici Romskog savjeta u Crnoj Gori i romskih i egipćanskih nevladinih organizacija, koji je biran putem javnog poziva.

S obzirom na činjenicu teškog položaja romske populacije, a imajući u vidu i obaveze iz člana 7 Zakona o manjinskim pravima i slobodama kao i što veću integraciju Roma i Egipćana u društveni i politički život Crne Gore, Programom rada Ministarstva za ljudska i manjinska prava Vlade Crne Gore za 2014 godinu, za prvi kvartal predviđena je izrada **Izveštaja o implementaciji Strategije za poboljšanje položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2012-2016. u 2013. godini, i Akcioni plan za sprovođenje Strategije za poboljšanje položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2012-2016. za 2014. godinu.** u kojem će biti opširnije razrađena ova problematika. Zato su u ovom Izveštaju prezentirane samo aktivnosti Ministarstva za ljudska i manjinska prava Vlade Crne, sa ciljem unapređenja položaja ukupne situacije Roma i Egipćana u Crnoj Gori.

U normativnom smislu, u primjeni Zakona o manjinskim pravima i slobodama

pojavi su se otvorena pitanja osnivanja, finansiranja, osnovnih kriterijuma raspodjele i kontrole sredstava Fonda za ostvarivanje i zaštitu manjinskih prava, kao i načina definisanja osnivanja, djelatnosti i finansiranja Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina.

Kroz multidisciplinarni pristup treba raditi na efikasnijoj implementaciji člana 79, tačka 10 Ustava Crne Gore, kojim se pripadnicima manjinskog naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica jamči pravo srazmjerne zastupljenosti u javnim službama, organima državne vlasti i lokalne samouprave i u tom pravcu, neophodno je raditi na jačanju saradnje sa Upravom za Kadrove, Univerzitetom Crne Gore, nacionalnim savjetima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, kao i drugim javnim službama, organima državne vlasti i lokalne samouprave.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava će u saradnji sa Ministarstvom prosvjete Vlade Crne Gore treba realizovati aktivnosti u cilju upisu studenata iz Crne Gore na Univerzitete u Republici Albaniji, u skladu sa odredbama Sporazuma o saradnji između Vlade Crne Gore i Savjeta ministara Republike Albanije u oblasti obrazovanja. Takođe, treba preduzeti određene aktivnosti koje će biti usmjerene na upis studenata iz Crne Gore na Univerzitete u Republici Kosovo.

Suštinski, sistemski zakoni u oblasti obrazovanja usmjereni su na integraciju manjina, uz očuvanje njihovog identiteta. Akcenat je na nastavnom planu i programu koji uključuje teme iz domena maternjeg jezika i književnosti, istorije, umjetnosti i kulture manjina i druge sadržaje koji promoviše međusobnu toleranciju i suživot. Pored sadržaja uključenih u redovne predmetne programe, na raspolaganju je mogućnost da kroz 20% otvorenog sadržaja prepoznaju specifičnosti u smislu nacionalne kulture, istorije, umjetnosti koja bi trebalo bolje da se iskoristi, a takodje trebalo bi raditi na sprovođenju zakonskih odredbi koje zahtijevaju da nastavnici koji predaju na jeziku manjinskog naroda ili druge manjinske zajednice treba da aktivno poznaju taj jezik.

Neophodno je preduzeti konkretne mjere za ostvarivanje i unapređenje prava na informisanje pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih zajednica na svom jeziku, ali i povećati broj emisija koje će biti titlovane sa jezika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica na službeni jezik i obratno.

O RAZVOJU I ZAŠTITI PRAVA MANJINSKIH NARODA I DRUGIH MANJINSKIH NACIONALNIH ZAJEDNICA U 2013. GODINI

1. UVOD

U skladu sa članom 38 Zakona o manjinskim pravima i slobodama (»Službeni list RCG«, br. 31/06, 51/06 i 38/07 i »Službeni list Crne Gore«, broj 2/11), propisana je obaveza Vlade Crne Gore da najmanje jednom godišnje podnosi Skupštini Crne Gore **Izvještaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica**

Izvestaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih nacionalnih zajednica za 2012. godinu, Skupština Crne Gore je usvojila u trećoj sjednici drugog redovnog zasjedanja u 2013.godini, dana 22.10.2013.

Programom rada Ministarstva za ljudska i manjinska prava, Vlade Crne Gore za 2014. godinu (prvi kvartal 2014.godine) predviđena je izrada Izvještaja o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica za 2013. godinu i njegovo podnošenje Skupštini Crne Gore na usvajanje.

Osnovni cilj Izvještaja o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih nacionalnih zajednica za 2013. godinu jeste da pruži prikaz politike zaštite manjina, kako u normativnom dijelu, tako i po pojedinim oblastima društvenog života značajnim za zaštitu manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Shodno sugestijama poslanika iznijetim na sjednici Odbora za ljudska prava i slobode i na plenarnom zasijedanju 2012. godine, Izvještaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih nacionalnih zajednica za 2013. godinu je manjeg obima i obuhvata trenutnu situaciju i pregled aktivnosti na planu unapređenja i zaštite manjinskih prava, odnosno na aktivnostima koja su doprinijela tokom 2013. godine za unapređenje i zaštitu prava manjina u Crnoj Gori.

2. PRAVNI OKVIR ZAŠTITE MANJINSKIH NARODA I DRUGIH MANJINSKIH NACIONALNIH ZAJEDNICA U CRNOJ GORI

Crna Gora je ustavno definisana kao građanska, demokratska, ekološka i država socijalne pravde, zasnovana na vladavini prava. Nosilac suverenosti je građanin koji ima crnogorsko državljanstvo. Ustav Crne Gore daje pravnu osnovu za promovisanje, jačanje i unapređenje zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda i potvrđuje obavezu Crne Gore da poštuje međunarodne standarde u tom kontekstu. Gotovo polovina članova Ustava (68 od 158) se odnose na ljudska prava i slobode, čime je normativno potvrđen njihov značaj.

Osnovne odredbe Ustava sadrže tri odredbe, suštinske za uživanje ljudskih prava i sloboda. Članom 6 data je opšta garancija zaštite ljudskih prava i sloboda, kao nepovrjedivih kategorija. Član 7 propisuje zabranu izazivanja mržnje ili netrpeljivosti po bilo kojem osnovu, a član 8 propisuje zabranu diskriminacije, kao opšteg preduslova za uživanje svih ljudskih prava i sloboda. Tačnije, u članu 8 jemči se zabrana svake »posredne ili neposredne diskriminacije po bilo kom osnovu«, a takođe »neće se smatrati diskriminacijom propisi i uvođenje posebnih mjera koji su usmjereni na stvaranje uslova za ostvarivanje nacionalne, rodne i ukupne ravnopravnosti i zaštite lica koja su po bilo kom osnovu u nejednakom položaju.

Posebne mjere se mogu primjenjivati, samo dok se ne ostvare ciljevi zbog kojih su preduzete«, što ostavlja prostor za uspostavljanje dodatnih mehanizama zaštite i

unapređenja prava manjina, odnosno integraciju manjina sa očuvanjem svoje posebnosti.

Drugi dio Ustava, sadrži 65 članova kojim se garantuju ljudska prava i slobode, građanska i politička, ekonomska, socijalna i kulturna, kao i prava manjina. Pored nacionalnog zakonodavstva, kojim se garantuje poštovanje osnovnih ljudskih prava i sloboda, kao i prava manjina, Crna Gora je, odredbom člana 9 Ustava, utvrdila da potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava su sastavni dio unutrašnjeg pravnog poretka, te da imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drugačije od unutrašnjeg zakonodavstva. Od pravnih instrumenata UN-a, to su: Pakt o građanskim i političkim pravima, sa oba fakultativna protokola, kao i Pakt o socijalnim, ekonomskim i kulturnim pravima, Međunarodna konvencija o eliminisanju svih oblika rasne diskriminacije. Takođe, Crnu Goru obavezuje i Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, ali ne kao ugovorna, već kao međunarodno običajno - pravna obaveza.

Od pravnih instrumenata Savjeta Evrope, to su: Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Evropska socijalna povelja, Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina i Evropska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima. Pored osnovnih ljudskih prava i sloboda, u cilju zaštite ukupnog nacionalnog identiteta, Ustav i zakoni Crne Gore manjinama daju i set dodatnih prava. Ustav u drugom dijelu, u članovima 79 i 80 pripadnicima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica jemči prava i slobode, koja mogu koristiti pojedinačno i u zajednici sa drugima, a zabranjuje asimilaciju pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Država je dužna da zaštiti pripadnike manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica od svih oblika nasilne asimilacije. Zakonom o manjinskim pravima i slobodama (»Službeni list RCG«, br. 31/06, 51/06 i 38/07 i »Službeni list Crne Gore«, broj 2/11) na bliži način uređuje se set manjinskih prava i mehanizama zaštite tih prava. Zakon se odnosi na očuvanje nacionalnog identiteta manjina, tj. zaštiti od asimilacije manjina, kao i omogućavanje djelotvornog učešća manjina u javnom životu. Shodno definiciji iz Zakona, manjinski narod i druga manjinska nacionalna zajednica je svaka grupa državljana Crne Gore, brojčano manja od ostalog preovlađujućeg stanovništva, koja ima zajedničke etničke, vjerske ili jezičke karakteristike, različite od ostalog stanovništva, istorijski je vezana za Crnu Goru i motivisana je željom za iskazivanjem i očuvanjem nacionalnog, etničkog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta.

Crna Gora je, nakon obnove nezavisnosti, pismom ministra inostranih poslova od 06. juna 2006. godine, izjavila da prihvata sve obaveze koje proizilaze iz konvencija i sporazuma Savjeta Evrope koje je potpisala ili ratifikovala bivša državna zajednica Srbija i Crna Gora. Dodjeljujući status posmatrača Crnoj Gori, Komitet ministara SE je još u pretprijemnom periodu priznao Crnoj Gori članstvo u konvencijama i protokolima otvorenim za pristup država nečlanica, kao i sukcesorski status u određenom broju tzv. zatvorenih konvencija, između ostalih i Okvirnoj konvenciji za zaštitu nacionalnih manjina. Crna Gora je 11. maja 2007. godine postala punopravna članica Savjeta Evrope, a članstvo u Okvirnoj konvenciji joj je priznato od 06. juna 2006. (datuma izjave o sukcesorskom statusu u konvencijama i protokolima SE, kojih je strana ili potpisnica bila bivša državna zajednica Srbija i Crna Gora). Na osnovu odredbe iz člana 25. stav 1. Okvirne konvencije, Crna Gora je dostavila svoj Inicijalni izvještaj u junu 2007. godine, a na sjednici Vlade Crne Gore od 06.09.2012. godine usvojen je Drugi izvještaj.

3. INSTITUCINALNI OKVIR ZAŠTITE MANJINSKIH NARODA I DRUGIH MANJINSKIH NACIONALNIH ZAJEDNICA

3.1. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava

Crna Gora je istinski promotor države svih njenih građana sa svim njihovim razlikama u nacionalnoj, etničkoj, kulturnoj, jezičkoj, rasnoj, vjerskoj, polnoj, seksualnoj ili drugim razlikama. Ubijedena da razlike dopunjuju jedna drugu, da su one najveće bogatstvo, Crna Gora garantuje poštovanje, realizaciju, očuvanje i napredak svih ljudskih i manjinskih prava. S tim u vezi je formirano i postoji Ministarstvo za ljudska i manjinska prava.

Imajući u vidu programsku orijentaciju Ministarstva za ljudska i manjinska prava, ovo Ministarstvo radi na realizaciji svojih osnovnih strateških projekcija. Jedna od osnovnih strategija Ministarstva je puna integracija manjinskih naroda u društveni život uz dalje očuvanje i razvijanje njihove nacionalne i kulturne posebnosti, te unapređenje njihovih zakonskih prava i sloboda.

U toku 2012. godine tri puta je Vlada Crne Gore mijenjala Uredbu o organizaciji i načinu rada državne uprave, čijim odredbama su mijenjane nadležnosti, poslovi i naziv Ministarstva za ljudska i manjinska prava. Izmjenama i dopunama ove Uredbe od 07. decembra 2012. godine, Ministarstvu se vraćaju prethodni poslovi, a samim tim se mijenja i naziv Ministarstva, odnosno vraća se naziv Ministarstvo za ljudska i manjinska prava.

Iako je Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji definisano da poslove u Ministarstvu obavlja 30 službenika i namještenika, u toku 2013. godine radne poslove i zadatke je obavljao ministar i 15 službenika i namještenika, te se u narednom periodu mora raditi na jačanju administrativnih kapaciteta ministarstva. Od 15. januara 2013. do 15 oktobra 2013. posredstvom Programa za stručno osposobljavanje Vlade Crne Gore u Ministrstvo za ljudska i manjinska je bilo zaposleno 5 pripravnika.

3.2. Savjeti manjina

Ustav Crne Gore, članom 79 pripadnicima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica jemči prava i slobode koja mogu koristiti pojedinačno i u zajednici sa drugima, između ostalog i na osnivanje Savjeta za zaštitu i unapređenje posebnih prava (član 79 stav 1 tačka 13). Zakonom o manjinskim pravima i slobodama (»Službeni list RCG«, br. 31/06, 51/06 i 38/07 i »Službeni list CG«, broj 2/11), članom 33 definisano je sljedeće:

„Manjinski narod ili druga manjinska nacionalna zajednica i njihovi pripadnici, u cilju očuvanja svog ukupnog nacionalnog identiteta i unapređenja svojih sloboda i prava, mogu osnovati savjet tog manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice.

Manjinski narod ili druga manjinska nacionalna zajednica može osnovati samo jedan savjet.

Savjet manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice se bira na period od četiri godine.

Savjet manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice ima najmanje 17 članova.

Savjet manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice čine članovi po funkciji: poslanici i članovi Vlade iz reda odnosnog manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice, predsjednici opština, predsjednici gradskih opština, predsjednici skupština opština, predsjednici skupština gradskih opština, predsjednici stranaka zastupljenih u Skupštini Crne Gore, skupštini opštine, skupštini gradske opštine, iz reda odnosnog manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice.

Svoje članstvo u savjetu manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice lica iz stava 5 ovog člana potvrđuju izjavom o prihvatanju članstva.

Ostali članovi savjeta manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice biraju se tajnim glasanjem, na elektorskoj skupštini tog manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice.

Pravo učešća na elektorskoj skupštini ima svaki punoljetni građanin-pripadnik odnosnog manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice.

Na elektorskoj skupštini ne mogu učestvovati lica iz stava 5 ovog člana i članovi organa političkih partija.

Organ državne uprave nadležan za manjinska prava (u daljem tekstu: Ministarstvo) donosi pravila i uputstva za izbore članova savjeta manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice.

Pravila iz stava 10 ovog člana sadrže: broj članova savjeta manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice, sazivanje i način rada elektorske skupštine, kao i način izbora članova savjeta manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice na elektorskoj skupštini.

Članovi savjeta manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice biraju predsjednika i sekretara savjeta tajnim glasanjem, iz reda svojih članova.

Savjet manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice donosi budžet, statut i poslovnik o svom radu kojim se uređuju pitanja od značaja za rad tog savjeta.

Sredstva za finansiranje savjeta manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice obezbjeđuju se u budžetu Crne Gore.

Nadzor nad zakonitošću rada savjeta manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice vrši Ministarstvo i nadležno radno tijelo Skupštine Crne Gore.

Savjeti manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice su dužni da, najmanje jednom godišnje, do 31. marta tekuće za prethodnu godinu, podnesu Ministarstvu i nadležnom radnom tijelu Skupštine Crne Gore izvještaj o radu i finansijskom poslovanju."

Shodno ovim odredbama Zakona o manjinskim pravima i slobodama, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je bilo u obavezi da izradi Pravila za izbor članova savjeta manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice. Ovaj dokument je, u saradnji sa predstavnicima savjeta, urađen i objavljen u Službenom listu Crne Gore broj 12/13 od 01. marta 2013. godine. Donošenjem ovog dokumenta stvorene su pravne pretpostavke za proces izbora novih sastava manjinskih savjeta.

Pravila su dokument koji posebno reguliše: način utvrđivanja broja članova savjeta, pozivanje za učešće na elektorskoj skupštini, uslove za elektora, sazivanje elektorske skupštine, način rada i odlučivanja na elektorskoj skupštini, način izbora članova savjeta na elektorskoj skupštini, način naknadnog popunjavanja članstva u savjetu, način prvog izbora savjeta, način i mogućnosti za rapuštanje savjeta, rokove za propisane procedure itd. Sastavni dio ovih Pravila su i propisani obrasci za pojedine radnje.

3.2.1. Sprovedene procedure

Postupajući u skladu sa članom 33 st. 5 i 6 Zakona o manjinskim pravima i slobodama (»Službeni list RCG«, br. 31/06, 51/06 i 38/07 i »Službeni list CG«, broj 2/11) i članom 4 Pravila za izbor članova savjeta manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice (»Službeni list CG«, broj 12/13), Ministarstvo je uputilo poziv licima koja na osnovu funkcije koju obavljaju imaju pravo da budu članovi savjeta manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice, ukoliko to žele. Na osnovu dobijenih odgovora,

odnosno pisanih izjava, Ministarstvo je sačinilo liste članova po funkciji, koje su dostavljene izbornim komisijama savjeta.

Ministarstvo je, putem sredstava javnog informisanja, uputilo poziv građanima za učešće na elektorskim skupštinama za izbor članova savjeta. Javni pozivi su objavljeni na zvaničnom sajtu Ministarstva, u dnevnim listovima „Pobjeda“, „Dan“, „Vijesti“ i „Dnevne novine“, na Radiju i Televiziji Crne Gore, a na albanskom jeziku u listu „Koha javore“ i „TV Teuta“. U skladu sa Pravilima, poziv je sadržavao uslove i popis potrebne dokumentacije, način na koji se dokumentacija može predati, kao i rok za prijavljivanje za elektore za izbor članova manjinskih savjeta.

Pravo da bude elektor je imao svaki punoljetni građanin koji se izjašnjava kao pripadnik odnosnog manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice i njegovu kandidaturu svojim potpisom podržava:

1) 30 pripadnika manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice kojoj pripada, sa biračkim pravom, ako taj manjinski narod ili druga manjinska nacionalna zajednica u ukupnom stanovništvu ne prelazi 3%, shodno rezultatima posljednjeg popisa stanovništva;

2) 60 pripadnika manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice kojoj pripada, sa biračkim pravom, ako taj manjinski narod ili druga manjinska nacionalna zajednica u ukupnom stanovništvu čini od 3% do 6%, shodno rezultatima posljednjeg popisa stanovništva;

3) 100 pripadnika manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice kojoj pripada, sa biračkim pravom, ako taj manjinski narod ili druga manjinska nacionalna zajednica u ukupnom stanovništvu prelazi 6%, shodno rezultatima posljednjeg popisa stanovništva.

Pripadnik odnosnog manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice može popunjavanjem i potpisivanjem obrasca da podrži samo jednog elektora. Takođe, lice koje se prijavljuje da bude elektor uz potpise dužno je bilo da dostavi i izjavu o pripadnosti odnosnom manjinskom narodu ili drugoj manjinskoj nacionalnoj zajednici (Obrazac SM 3) i dokaz o crnogorskom državljanstvu (fotokopija lične karte ili pasoša). Potrebna dokumentacija se dostavljala na adrese izbornih komisija, koje su obrazovali sami savjeti.

U cilju ispunjenja obaveza iz člana 10 stav 4 Pravila za izbor članova savjeta manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice, rješenjem Ministra za ljudska i manjinska prava od 29.04.2013.godine, obrazovana je šestočlana Radna grupa za praćenje procesa izbora za članove savjeta manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice. Radna grupa je sastavljena od predstavnika Ministarstva za ljudska i manjinska prava, Ministarstva za informaciono društvo i telekomunikacije i Ministarstva unutrašnjih poslova.

Imajući u vidu veoma prezicno Pravilima definisane uslove, kao i prateće obrasce, kako za kandidate za elektore, tako i za lica koja tim elektorima svojim potpisom daju podršku, Radna grupa je provjeravala dokumentaciju u smislu: potrebnog broja potpisa, mogućeg dupliranja potpisa, za koji je savjet data podrška, da li je to lice iste nacionalne pripadnosti kao i savjet koji se bira, kroz lične podatke će se provjeriti punoljetnost lica i da li se to lice nalazi u Centralnom biračkom spisku. Cijela procedura koju je sprovodilo Ministarstvo se obavljala u skladu sa zakonskim rješenjima o zaštiti ličnih podataka, o čemu je obavještena i Agencija za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama. U procesu prikupljanja podataka i provjere istih, Ministarstvu je prispjelo 53.517 dokumenata - papira, koji su provjereni, fotokopirani i arhivirani.

Poslije izvršenih provjera, utvrđene su liste elektora za izbor članova Romskog, Hrvatskog, Albanskog, Muslimanskog, Srpskog i Bošnjačkog savjeta. Izborne komisije su

određivale datum i mjesto održavanja elektorskih skupština, kao i dnevni red i, uz pomoć Ministarstva, poslovničke o radu.

3.2.2. Srpski savjet

Poslije pregleda 268 prijava za elektore za izbor članova Srpskog savjeta u Crnoj Gori, Ministarstvo je potvrdilo da je 138 prijava u skladu sa traženom dokumentacijom. Izborna komisija Srpskog savjeta je 24.06.2013. godine, na osnovu člana 11 Pravila, donijela Odluku o sazivanju Elektorske skupštine za izbor članova Srpskog savjeta u Crnoj Gori, poštujući Pravilima definisani rok za održavanje elektorske skupštine koji ne može biti kraći od 15 dana niti duži od 45 dana od dana donošenja odluke.

Na osnovu utvrđenog spiska elektora koji su ispunili uslove, Izborna komisija Srpskog savjeta je upitala poziv na adrese 138 elektora. U skladu sa članom 12 Pravila, Elektorska skupština počinje svoj rad utvrđivanjem prisustva elektora na osnovu spiska elektora koji dostavlja izborna komisija. »Elektorska skupština se može održati ukoliko je prisutno više od 2/3 pozvanih elektora«. Kako je utvrđeno da Elektorskoj skupštini prisustvuju 92 elektora, a kako je za legitiman rad i odlučivanje bilo potrebno prisustvo 93 i više elektora, predstavnici Ministarstva za ljudska i manjinska prava su konstatovali nedostatak kvoruma, a samim tim i nemogućnost za legitiman rad i proceduru izbora članova savjeta. Shodno tome, Srpski savjet nije upisan u Evidenciju savjeta.

Srpski savjet je pred Upravnim sudom pokrenuo upravni spor, a usmena rasprava je zakazana za 17.12.2013. godine.

3.2.3. Romski savjet

Izborna elektorska skupština za izbor članova Romskog savjeta u Crnoj Gori je održana 16.06.2013. godine u restoranu „Troja“ u Tuzima.

Ukupan broj pozvanih elektora (onih koji su ispunjavali uslove) je 49. Elektorskoj skupštini je prisustvovalo 46 elektora. Na elektorskoj skupštini izabrano je 17 članova savjeta. Konstitutivna sjednica je održana 21.06.2013. godine, na kojoj je izabran predsjednik i organi savjeta.

Na osnovu člana 34 Zakona o manjinskim pravima i slobodama (»Službeni list RCG«, br. 31/06, 51/06 i 38/07 i »Službeni list Crne Gore«, broj 02/11) i Pravilnika o obrascu i načinu vođenja evidencije savjeta (»Službeni list Crne Gore«, broj 37/08), Ministarstvo je Rješenjem broj 01-2015/13 od 29.07.2013. godine u Evidenciju savjeta upisalo Romski savjet.

3.2.4. Hrvatski savjet

Izborna elektorska skupština za izbor članova Hrvatskog savjeta u Crnoj Gori je održana 05.07.2013. godine u Domu kulture „Josip Marković“, Donja Lastva u Tivtu. Ukupan broj pozvanih elektora (onih koji su ispunjavali uslove) je 45. Elektorskoj skupštini je prisustvovalo 43 elektora. Na elektorskoj skupštini izabrano je 15 članova savjeta. Konstitutivna sjednica je održana 10.07.2013. godine, na kojoj je izabran predsjednik i organi savjeta.

Na osnovu člana 34 Zakona o manjinskim pravima i slobodama (»Službeni list RCG«, br. 31/06, 51/06 i 38/07 i »Službeni list Crne Gore«, broj 02/11) i Pravilnika o obrascu i načinu vođenja evidencije savjeta (»Službeni list Crne Gore«, broj 37/08), Ministarstvo je Rješenjem broj 01-2040/13 od 31.07.2013. godine u evidenciju savjeta upisalo Hrvatski savjet.

3.2. 5. Muslimanski savjet

Izborna elektorska skupština za izbor članova Muslimanskog savjeta u Crnoj Gori je održana 27.07.2013. godine u Hotelu „Podgorica“ u Podgorici.

Ukupan broj pozvanih elektora (onih koji su ispunjavali uslove) je 31. Elektorskoj skupštini je prisustvovalo 30 elektora. Na elektorskoj skupštini izabrano je 22 člana savjeta. Konstitutivna sjednica je održana 10.08.2013. godine, na kojoj je izabran predsjednik i organi savjeta.

Na osnovu člana 34 Zakona o manjinskim pravima i slobodama (»Službeni list RCG«, br. 31/06, 51/06 i 38/07 i »Službeni list Crne Gore«, broj 02/11) i Pravilnika o obrascu i načinu vođenja evidencije savjeta (»Službeni list Crne Gore«, broj 37/08), Ministarstvo je Rješenjem broj 01-2223/13 od 11.09.2013. godine u Evidenciju savjeta upisalo Muslimanski savjet.

3.2.6. Bošnjački savjet

Izborna elektorska skupština za izbor članova Bošnjačkog savjeta u Crnoj Gori je održana 07.07.2013. godine u restoranu „Ambasador“ u Rožajama.

Ukupan broj pozvanih elektora (onih koji su ispunjavali uslove) je 134. Elektorskoj skupštini je prisustvovalo 116 elektora. Na elektorskoj skupštini izabrano je 17 članova savjeta. Konstitutivna sjednica je održana 21.09.2013. godine, na kojoj je izabran predsjednik i organi savjeta.

Na osnovu člana 34 Zakona o manjinskim pravima i slobodama (»Službeni list RCG«, br. 31/06, 51/06 i 38/07 i »Službeni list Crne Gore«, broj 02/11) i Pravilnika o obrascu i načinu vođenja evidencije savjeta (»Službeni list Crne Gore«, broj 37/08), Ministarstvo je Rješenjem broj 01-2678/13 od 29.10.2013. godine u Evidenciju savjeta upisalo Bošnjački savjet.

3.2.7. Albanski savjet

Izborna elektorska skupština za izbor članova Albanskog savjeta u Crnoj Gori je održana 29.09.2013. godine u Hotelu „Mediterran“ u Ulcinju.

Ukupan broj pozvanih elektora (onih koji su ispunjavali uslove) je 112. Elektorskoj skupštini je prisustvovalo 104 elektora. Na elektorskoj skupštini izabrano je 16 članova savjeta. Konstitutivna sjednica je održana 20.10.2013. godine, na kojoj je izabran predsjednik i organi savjeta.

Na osnovu člana 34 Zakona o manjinskim pravima i slobodama (»Službeni list RCG«, br. 31/06, 51/06 i 38/07 i »Službeni list Crne Gore«, broj 02/11) i Pravilnika o obrascu i načinu vođenja evidencije savjeta (»Službeni list Crne Gore«, broj 37/08), Ministarstvo je Rješenjem broj 01-2709/13 od 01.11.2013. godine u Evidenciju savjeta upisalo Albanski savjet.

Uplate na godišnjem nivou Savjetima manjina iznose Hrvatski Savjet 50.000 eura, Romski Savjet 50.000 eura, Muslimanski Savjet 50.000 eura, Albanski Savjet 50.000 eura, Bosnjacki Savjet 50.000 eura, Srpski Savjet 29.166,62 centa (uplata je tekla samo za 7 mjeseci jer Srpski savjet nije bio konstituisan u toku 2013. godine).

Nastavljajući saradnju sa savjetima, tokom 2013. godine ministar Numanović je posjetio sjedišta svih manjinskih savjeta u Crnoj Gori i održao sastanke sa predsjednicima svih konstituisanih savjeta.

3.3. Fond za manjine

Zakonom o manjinskim pravima i slobodama, član 36, i Odlukom o osnivanju Fonda za manjine ("Sl.list Crne Gore" br. 13/08 od 26. 02. 2008.godine; 64/11 od 29.12.2011.god.), Skupština Crne Gore, radi podrške aktivnostima značajnim za očuvanje i razvoj nacionalnih, odnosno etničkih posebnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i njihovih pripadnika u oblasti nacionalnog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta, osnovala je Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava.

Sredstva Fonda obezbjeđuju se iz Budžeta Crne Gore i iz drugih izvora, u skladu sa zakonom. Za ovu namjenu iz Budžeta Crne Gore opredjeljuje se najmanje 0,15% od ukupnih budžetskih sredstava, umanjenih za budžet državnih fondova i kapitalni budžet.

Sredstva Fonda raspoređuju se, odlukama Upravnog odbora Fonda na :

- Sredstva za rad (funkcionisanje) Fonda i
- Sredstva za finansijsku podršku projektima.

Sredstva Fonda za finansijsku podršku projektima raspodjeljuju se putem javnog konkursa, na osnovu sljedećih kriterijuma:

- *doprinos koji projekat daje očuvanju i razvoju nacionalnog, kulturnog, vjerskog, jezičkog i etničkog identiteta;*
- *kompatibilnosti projekta sa strateškim dokumentima Vlade;*
- *transparentnosti i mogućnosti kontrole realizacije projekta;*
- *kredibiliteta podnosioca projekta. (Član 2, alineja 4)*

Pravo učešća na javnom konkursu za raspodjelu sredstava iz stava 3 alineja 2 ovog člana imaju nevladine organizacije i druga pravna i fizička lica čije su djelatnosti, odnosno aktivnosti usmjerene na očuvanje i razvoj nacionalnih, odnosno etničkih posebnosti manjinskih naroda ili drugih manjinskih nacionalnih zajednica i njihovih pripadnika u oblasti nacionalnog, etničkog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta. (Član 2, alineja 5).

Podsticaj i podršku zaštiti, razvoju i afirmaciji posebnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih i etničkih zajednica u Crnoj Gori, u oblasti nacionalnog, etničkog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta, kao i zaštiti i unapređivanju manjinskih prava i sloboda, Fond ostvaruje putem finansiranja i sufinansiranja kvalitetnih projekata/programa značajnih za manjinske nacionalne zajednice i njihove pripadnike.

Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava je u 2013.godini dva puta raspisivao konkurs za raspodjelu sredstava projektima/programa.

U prvoj raspodjeli za sredstva Fonda konkurisalo je 209 projekata, sa zahtjevima za finansijsku podršku u ukupnom iznosu od 1.678,033,00 eura. Zbog neispunjavanja formalno-pravnih uslova eliminisan je 41 projekat. Od 168 projekata koji su ispunili konkursne uslove i čija su ukupna finansijska potraživanja iznosila 1.357.498,00 eura, finansijskom podrškom obuhvaćeno je 88 projekata.

Upravni odbor je 17.07.2013 donio Odluku o i raspodjeli sredstava Fonda za 2013. godinu, u ukupnom iznosu od 500.000,00 €. U I raspodjeli je finansijskom podrškom obuhvaćeno 88 projekata, kao što je navedeno u sljedećoj tabeli:

r/b	Naziv nosioca projekta	Naziv projekta	Bodovi	Odobreni iznos

Izveštaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2013. godini

				sredstava
1.	Srpski Nacionalni Savjet	<i>Dani srpske kulture u Crnoj Gori</i>	95	24.300€
2.	Zaim Azemović	<i>Zbirka pjesama „Orijentir humanosti u beskraju i vječnosti,,</i>	95	1.300€
3.	Safet Sijarić	<i>Roman „Na kraj svijeta,,</i>	95	2.000€
4.	Hrvatska Krovna Zajednica Dux Croatorum	<i>Hrvatski radio Dux i portal</i>	94	19.000€
5.	NVO Društvo za ravnopravnost i toleranciju	<i>Srpske novine</i>	94	29.000€
6.	NVO Društvo za ravnopravnost i toleranciju	<i>Informativni program srpske televizije</i>	94	29.000€
7.	Srpski Nacionalni Savjet	<i>Pravoslavlje i srpsko nasleđe u Crnoj Gori</i>	92,5	29.000€
8.	NVO Centar za kulturu Bihor	<i>Festival „Priče zavičajne staze Bihora,,</i>	92	8.000€
9.	BICENT	<i>Bošnjačke novine</i>	90	20.000€
10.	Dr. Gani Karamanaga	<i>Sunce, more, zdravlje</i>	90	1.500€
11.	Matica Muslimanska Crne Gore	<i>Analiza nacionalne diskriminacije i asimilacije Muslimana Crne Gore</i>	90	5.800€
12.	Hrvatsko Građansko Društvo Crne Gore	<i>Časopis Hrvatski Glasnik</i>	90	9.000€
13.	Skender Osmani	<i>Probudi se dušo moja</i>	90	2.000€
14.	NVO Pravi put	<i>Muslimanski glas- Glas tolerancije</i>	90	2.600€
15.	Dževdet Luboder	<i>Čaršijama i planinama Sandžaka</i>	89	2.000€
16.	Forum Bošnjaka Crne Gore	<i>Revija Forum 2013</i>	89	7.600€
17.	NVO Udruženje Roma Budo Tomović- Nikšić	<i>Ljepota romskog folklora</i>	89	3.000€
18.	SPKD Prosvjeta	<i>Zemlja nedodija</i>	89	4.000€
19.	NVO Albansko pozorište	<i>Vrisak jedne žene</i>	89	7.500€
20.	KUD Liria Milješ	<i>Koreografija „Kolo sa albanskim motivima iz raznih oblasti,,</i>	89	3.000€
21.		<i>Zastupljenost srpskog jezika i srpske književnosti u nastavnim</i>	89	23.000€

Izvještaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2013. godini

	Srpsko Narodno Vijeće Crne Gore	<i>programima za osnovne i srednje škole</i>		
22.	Đeka Đonaj	<i>Nacionalni identitet i kulturna baština Albanaca</i>	88	1.500€
23.	Ervin Duraković	<i>Ljiljan- Održavanje portala</i>	88	1.100€
24.	NVO Vakati zuluma	<i>Istraživanje i naučni skup o zločinima nad Plavsko-gusinjskim Bošnjacima 1912-1913</i>	88	3.600€
25.	Pepdonović Đerđa	<i>Foto-monografija Pepdoni</i>	88	1.000€
26.	Forum za demokratiju i ljudska prava Rožaje	<i>Enterijer bošnjačke kuće</i>	88	3.000€
27.	Syme Kokaj	<i>Uzburkano more</i>	88	2.200€
28.	Ali Daci	<i>Gorska Vila- Rožaje</i>	88	4.900€
29.	Župni ured Sv. Antun- Tuzi	<i>Časopis „Glasnik Sv.Antuna,,</i>	87,5	5.000€
30.	NVO Zaliv hrvatskih svetaca- Jošica- Herceg Novi	<i>Fotomonografija „Vjerski objekti Hrvata u Boki Kotorskoj,,</i>	87,5	6.800€
31.	NVO Balkanski Egipćani	<i>Romska izvorna muzika</i>	87	5.000€
32.	Nvo Udruženje Roma	<i>Radio Rom</i>	87	7.000€
33.	NVO Ljepota Roma	<i>Edukacija kroz muziku, igru i komunikaciju</i>	87	5.000€
34.	Vildan Ramusović	<i>Islamska arhitektura u Crnoj Gori</i>	87	4.000€
35.	Ida Muratagić	<i>Štampanje i izvođenje umjetničkih kompozicija inspirisanih muzikom Muslimana</i>	87	7.500€
36.	AVLIJA	<i>Časopis i portal za kulturu, književnost i društvene teme „Avlija,,</i>	87	5.000€
37.	Srpsko Narodno Vijeće Crne Gore	<i>Izdavačka djelatnost</i>	87	29.000€
38.	Aslan Biša	<i>Nevjerovatne novele</i>	86	1.600€
39.	Gjylaver Avdiu	<i>Doprinos albanske dijaspori iz Crne Gore u SAD za očuvanje albanskog nac.identiteta</i>	86	2.000€

Izvještaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2013. godini

40.	Hrvatsko Građansko Društvo Crne Gore	<i>Gradnja mostova suradnje između Crne Gore i Hrvatske</i>	86	4.000€
41.	Dr. Nail Draga	<i>Intelektualac i predrasude</i>	86	2.000€
42.	NVO Harmonija-Ulcinj	<i>Dani albanske poezije u Šasu</i>	86	3.800€
43.	NVO Romski kulturni centar	<i>Upoznaj kulturnu baštinu Roma</i>	86	5.000€
44.	Radio Elita- Gresa trade d.o.o.	<i>Očuvanje i razvoj kulture Albanaca u Crnoj Gori</i>	86	3.000€
45.	TV Boin	<i>Djeca uče od djece</i>	86	3.000€
46.	Hrvatska Krovna Zajednica Dux Croatorum	<i>Završetak radova na Hrvatskom domu u Donjoj Lastvi</i>	85	7.000€
47.	ALMANAH	<i>Baština- uz jubilej 1993-2013</i>	85	10.000€
48.	Eldar Lakota	<i>Dokumentarno igrani film „Rožaje koje volim,,</i>	85	4.000€
49.	Centar za regionalnu saradnju	<i>Sejdefa</i>	85	8.000€
50.	NVO Savez stvaralaca Albanaca u Crnoj Gori	<i>Novine DIJA-br.10</i>	85	1.400€
51.	NVO Udruženje za romske afirmacije	<i>Standardizacija romskog jezika</i>	85	4.000€
52.	Irma Dacić	<i>Životi, snovi, nade Bošnjaka</i>	85	2.100€
53.	Dr. Bahri Brisku	<i>Roman „Tragovi i sjenke,,</i>	85	2.000€
54.	Đoka Dukaj	<i>Dokumentarni film „Od kolijevke do tuđine,,</i>	85	3.000€
55.	Mirsada Šabotić	<i>Majko zašto</i>	85	2.000€
56.	Muratka Nurković	<i>Mome raju, mome zavičaju</i>	85	2.000€
57.	Odbor Islamske Zajednice Berane	<i>Parcelizacija i izrada staza na Novom Gradskom Islamskom groblju</i>	85	7.500€
58.	SPD Svetosavnik	<i>Očuvanje vjerskog identiteta u okviru njegovanja amaterskog horskog pjevanja, ali i nacionalnog i kulturnog u okviru repertoara</i>	85	3.500€
59.	Medresa Mehmet Fatih	<i>Ilahijom i kasidom po Crnoj Gori</i>	85	6.000€
60.	Šutković Hamdo	<i>Rekonstrukcija i opremanje</i>	85	2.200€

Izveštaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2013. godini

		<i>gasulhane, očuvanje i unapređenje vjerskog identiteta svim kulturnim i vjerskim obilježjima</i>		
61.	NVO Medijator- Rožaje	<i>Reprint Kur'ana Husaein Paše Boljanića</i>	85	6.000€
62.	Forum Bošnjaka Crne Gore	<i>„Rifat Burdžović Tršo - svezvremenska ličnost“</i>	84	2.500€
63.	Mersim Muminović	<i>Ostvarivanje posebnih (manjinskih) prava Bošnjaka u Crnoj Gori</i>	84	2.000€
64.	Bošnjački Savjet u Crnoj Gori	<i>U susret bošnjačkim iseljenicima iz Crne Gore</i>	84	8.000€
65.	Art Club- Ulcinj	<i>Razmišljanje je forma</i>	84	3.200€
66.	Odbor Islamske Zajednice- Plav	<i>Uređenje i opremanje biblioteke i čitaonice Zejnel-Beg Dizdar</i>	84	4.000€
67.	Kemal Musić	<i>Radni naslov Smrt.Život.Rađanje</i>	83	1.500€
68.	SOS Ulcinj	<i>Znanje i zanimanje</i>	83	2.000€
69.	Meho Martinović	<i>Knjiga posvećena očuvanju tradicije, običaja i kulture Muslimana</i>	82,5	1.500€
70.	NVO Islamski edukativni centar	<i>Islamski-informativno edukativni servis</i>	82,5	5.000€
71.	NVO Romska duša	<i>Veče Ilahija i Kasida povodom Bajramskih praznika</i>	82,5	2.500€
72.	Novalić Sabaheta	<i>Sjećanje na prošlost</i>	82	2.000€
73.	Erol Rastoder	<i>Bošnjačka svadba</i>	82	1.500€
74.	NVO Galaksi-Galaxy	<i>Bošnjaci i muslimani dio budućnosti Tivta</i>	82	2.500€
75.	Mr. Halil Markišić	<i>Štampanje knjige-Rožaje</i>	82	3.000€
76.	Ruždi Ušaku	<i>Tragovi i istraživanja folkloru iz Ulcinja</i>	82	2.500€
77.	Udruženje ORA	<i>Tragovi vremena 2</i>	82	3.000€
78.	NVO Panorama- Pljevlja	<i>Običaji i vjerovanja pljevaljskih Bošnjaka</i>	82	3.000€
79.	Adem Mehmeti	<i>Poslovice u Ana e Maljit</i>	81	2.200€

Izvještaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2013. godini

80.	NVO Svijesnost- Ulcinj	<i>Istraživanje i proučavanje džamijskih arhiva na području Ana e Maljit</i>	81	4.000€
81.	Ali Bardhi	<i>Evidentiranje i čitanje natpisa sa grobnica u Ana e Maljit</i>	81	4.000€
82.	Adnan Lukač	<i>Portal kulturne baštine Bošnjaka Crne Gore</i>	81	3.000€
83.	NVO Romsko vrijeme	<i>Dokumentovani prilozi o kulturi i običajima i jeziku Roma u Crnoj Gori</i>	81	3.000€
84.	Neđmedin Šalja Bido	<i>Očuvanje kulture i tradicije Roma</i>	81	2.500€
85.	Nedžmedin Avdiu	<i>Anamalska svadba</i>	81	6.000€
86.	Valdet Kurti	<i>Informisanje na albanskom jeziku Albanaca u Crnoj Gori</i>	81	1.300€
87.	Fondacija Studenti	<i>Očuvanje identiteta preko stvaralačke djelatnosti</i>	81	3.000€
88.	Muratović Nerkez	<i>Slikom kroz istoriju</i>	80	2.000€

Prosječan iznos finansijske podrške Fonda projektima u i raspodjeli za 2013.godinu iznosi 5.681,82 eura.

r/b	Namjena podržanih projekata u I raspodjeli finansijskih sredstava za 2013. godinu	
1	Štampanje knjiga	22
2	Časopisi i novine	10
3	Publikacije, studije, monografije, godišnjaci	13
4	Dokumentarni film	7
5	TV emisije	2
6	Radio emisije	4
7	Pozorišne predstave	1
8	Folklorne aktivnosti	3
9	Muzikološke aktivnosti	5
10	Kulturno-zabavne manifestacije	8
11	Web site	5
12	Okrugli stolovi	2

Izveštaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2013. godini

13	Sanacija kulturno-istorijskih objekata	6

U drugoj raspodjeli za sredstva Fonda konkurisalo je 202 projekata, sa zahtjevima za finansijsku podršku u ukupnom iznosu od 1.450.793,00 eura. Zbog neispunjavanja formalno-pravnih uslova eliminisano je 73 projekta. Od 129 projekata koji su ispunili konkursne uslove i čija su ukupna finansijska potraživanja iznosila 965.453,00 eura, finansijskom podrškom obuhvaćeno je 53 projekata, sa ukupnim zahtjevom za finansijsku podršku u iznosu od 481.562,90€.

Upravni odbor je 23.12.2013 donio Odluku o II raspodjeli sredstava Fonda, u ukupnom iznosu od 227.500€. U II raspodjeli je finansijskom podrškom obuhvaćeno 53 projekata, kao što je navedeno u slijedećoj tabeli:

r/b	Naziv nosioca projekta	Naziv projekta	Bodovi	Odobreni iznos sredstava
1.	<i>Radio produkcija na romskom jeziku</i>	Udruženje Roma Crne Gore	96	5.000€
2.	<i>Revija Forum</i>	Forum Bošnjaka Crne Gore	96	3.200€
3.	<i>Izdavačka djelatnost</i>	Srpsko Narodno Vijeće Crne Gore	95	18.000€
4.	<i>Objavljivanje referata sa međunarodnog simpozijuma »100 godina od odlaska Osmanlija sa Balkana«</i>	Almanah	95	5.000€
5.	<i>Bošnjačke novine – prve novine na bosanskom jeziku u Crnoj Gori</i>	Bošnjački informativni centar	94	5.000€
6.	<i>Podsticanje albanskih žena u javnom životu</i>	Tv Boin	93	2.500€
7.	<i>Hulumtimi i arkivit te IP Shkollës fillore "Bedri Elezaga" Katerkollë-Ulqin</i>	Ilir Lleshi	91	2.000€
8.	<i>Gradnja mostova suradnje između Crne Gore i Republike Hrvatske 2001-2013</i>	Hrvatsko građansko društvo Crne Gore	91	5.000€

Izveštaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2013. godini

	<i>(Monografsko izdanje)</i>			
9.	<i>Pravno info centar Roma i Egipćana</i>	NVO Ljepota Roma	90	5.000€
10.	<i>Drugi o nama</i>	Amina Murić	90	3.000€
11.	<i>Informativni program srpske televizije</i>	NVO Društvo za ravnopravnost i toleranciju	90	18.000€
12.	<i>Informativni program srpskog Kul radija</i>	NVO Društvo za ravnopravnost i toleranciju	90	20.000€
13.	<i>RAE Informativni portal</i>	NVO Balkanski Egipćani	89	3.500€
14.	<i>Analiza zastupljenosti bošnjačke književnosti u Nastavnim planovima i programima osnovnih i srednjih škola u Crnoj Gori, i analiza sadržaja koji podstiču na negativan odnos prema stanovništvu Islamske vjere, posebno prema Bošnjacima</i>	Bošnjački savjet u Crnoj Gori	89	5.200€
15.	<i>Dan Zastave</i>	Nacionalni Savjet Albanaca u Crnoj Gori	89	6.500€
16.	<i>Značaj uticaja etnoloških odlika na konstituisanje nacionalne i etničke posebnosti Muslimana u Crnoj Gori</i>	NVO Udruženje za pomoć marginalizovanim licima i grupama	88	3.000€
17.	<i>Promocija romskog folklora u Crnoj Gori</i>	NVO Udruženje Roma Budo Tomović – Nikšić	88	1.500€
18.	<i>Lemba br.17</i>	Nail Draga	88	2.000€
19.	<i>Proslava 8. aprila Svjetskog dana Roma</i>	Romski savjet	88	5.000€
20.	<i>Monografija hrvatskog kulturnog društva «Ljudevit Gaj» 1935-1941</i>	Hrvatski Savjet Crne Gore	88	3.000€
21.	<i>Upoznajmo naše džamije</i>	NVO Exit B- Plav	87,5	2.000€
22.	<i>Dani srpske kulture u Crnoj Gori</i>	Srpsko Narodno Vijeće Crne Gore	87	8.000€
23.	<i>Pranvera në Anë të Malit 2014</i>	OJQ Ora	87	2.000€

Izvještaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2013. godini

24.	<i>Mjesec Mevluda - obilježavanje rođendana Muhameda a.s.</i>	Islamska zajednica u Crnoj Gori	86,5	4.800€
25.	<i>Sačuvajmo tradiciju za srećniju budućnost</i>	NVO Muslimani Bihora Petnjica	86	3.000€
26.	<i>Nacionalno-kulturno nasljeđe Albanaca</i>	Bajram Daci	86	2.000€
27.	<i>Žena – stub očuvanja i identita Muslimanskog naroda u Crnoj Gori</i>	NVU Građanske inicijative	86	3.000€
28.	<i>Poetska sehra Ćamila Sijarića - Šetnje po Šipovicama</i>	NVO Centar za kulturu - Bihor	86	2.000€
29.	<i>Škola hrvatskih tradicionalnih plesova- osnivanje folklornog ansambla HNV-a</i>	Hrvatski Savjet Crne Gore	86	12.500€
30.	<i>Položaj i potrebe obrazovanja na albanskom jeziku u Crnoj Gori</i>	Nacionalni Savjet Albanaca u Crnoj Gori	86	8.700€
31.	<i>Za mene stižu ljepša vremena Knjiga(poezija i proza)</i>	Majda Mandić	86	1.600€
32.	<i>Tradicionalna kulturna manifestacija »Karnevali- Koret 2014«</i>	Udruženje „Karnevali- Koret“	85	3.000€
33.	<i>Edukativni karavan "Tragom bošnjačke istorije"</i>	NU "SKILLS"	85	1.600€
34.	<i>Mala škola srpskog jezika i književnosti</i>	SPKD Prosvjeta	85	2.000€
35.	<i>Estetski dometi bošnjačkih duhovnih pjesama- Ilahija</i>	Bošnjački kulturni centar	85	2.800€
36.	<i>Uspostavljanje kvalitetnog i dostupnog predškolskog i osnovnog obrazovanja za djecu, pripadnike Roma i Egipćana , u skladu sa njihovim interesovanjima i mogućnostima u opštini Berane</i>	NVO Civilna inicijativa Berane	84	2.200€

Izvještaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2013. godini

37.	<i>ČAMILOVA ČESMA rekonstrukcija i uređenje spomen parka</i>	Rešad Sijarić	84	3.200€
38.	<i>Međunarodni sajam umjetnina i zanata-ULCINJ 2014</i>	Ramiz Hajdarović	84	2.500€
39.	<i>Promovisanje bošnjačkih kulturnih vrijednosti u Bijelom Polju</i>	Nevladina organizacija Bihorski Parlament	84	2.100€
40.	<i>Muzički CD »SEVDAH«</i>	Esad Merulić	84	3.200€
41.	<i>»Ummet« kulturno- vjerska manifestacija u Mrkojevićima</i>	Elvir Bajramović	84	2.500€
42.	<i>Tradicionalni kuvar crnogorskih Muslimana</i>	Adaleta Bibezić	84	2.500€
43.	<i>Očuvanje nacionalnog i kulturnog identiteta – put ka ravnopravnosti</i>	Vidović Dragan	83,5	1.500€
44.	<i>Šesti broj časopisa OSVIT glas Muslimana Crne Gore</i>	Matica muslimanska Samostalno udružnje u oblasti kulture manjinskog muslimanskog naroda Crne Gore	83	4.000€
45.	<i>Prilog epici Muslimana Crne Gore</i>	Branko A. Koprivica Sava Lazarević	83	2.000€
46.	<i>Za stare i nove generacije Muslimana bjelopoljskog kraja</i>	Ensad Omerović	83	4.000€
47.	<i>Konzervacija i restauracija djela ikona u crkvi Sv. Lazara ili Vaskrsenja Lazarevog</i>	SPKD Prosvjeta	83	2.000€
48.	<i>Kalimera Poetike 2014</i>	Art Club	83	2.300€
49.	<i>Izložba projekta „Vrijedne ruke Bošnjakinje“</i>	Selma Mehović	83	1.700€
50.	<i>Për Librin Shqip</i>	Koha jonë	83	2.000€
51.	<i>Istraživanje i proučavanje arhivskih dokumenata gradskih džamija Ulcinja</i>	NVO Svjesnost	82,5	2.000€

Izvještaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2013. godini

52.	<i>Islamski Informativno-Edukativni Portal (»Prvi Islamski Web Portal u Crnoj Gori«)</i>	Asmir Pepić	82,5	2.700€
53.	<i>Katastar muslimanskih grobalja</i>	NVU Muslimanski građanski forum	82	4.700€

Prosječan iznos finansijske podrške Fonda projektima u II raspodjeli za 2013.godinu iznosi 4.292,45,00 eura.

r/b	Namjena podržanih projekata u II raspodjeli za 2013. godinu	
1	Štampanje knjiga	5
2	Časopisi i novine	6
3	Publikacije, studije, monografije, godišnjaci	5
4	Dokumentarni film	/
5	TV emisije	2
6	Radio emisije	2
7	Pozorišne predstave	/
8	Folklorne aktivnosti	2
9	Muzikološke aktivnosti	1
10	Kulturno-zabavne manifestacije	18
11	Web site	2
12	Okrugli stolovi	2
13	Sanacija kulturno-istorijskih objekata	8

U 2013.god. za sredstva Fonda konkurisalo je 411 projekata, sa zahtjevima za finansijsku podršku u ukupnom iznosu od 3.128,826,00 eura. Zbog neispunjavanja formalno-pravnih uslova eliminisano je 114 projekata. Od 297 projekata koji su ispunili konkursne uslove i čija su ukupna finansijska potraživanja iznosila 2.322.971,70, eura, finansijskom podrškom obuhvaćeno je 88 projekata, sa ukupnim zahtjevom za finansijsku podršku u iznosu od 751.788,00€.

Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava je tokom 2013.godine raspodijelio je ukupno 727.500,00 € za projekte koji se bave očuvanjem i razvojem nacionalne i etničke posebnosti, unaprijeđenja kulturnog identiteta i baštine, razvoja jezičkog identiteta i unaprijeđenje vjerskog identiteta manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori, kao i zaštitom i unaprjeđivanjem manjinskih prava.

Prosječan iznos finansijske podrške Fonda po podržanom projektu u 2013.god. iznosi 5.160 eura.

Stručna služba Fonda vrši monitoring i evaluaciju realizacije projekata koje je finansirao ili sufinansirao Fond, praćenje dinamike realizacije i dinamike trošenja sredstava, kao i izvještavanje o eventualnom nenamjenskom ili neracionalnom trošenju sredstava iz podrške Fonda;

Ugovorima o finansiranju/sufinansiranju finansijskom podrškom Fonda obuhvaćenih projekata, Fond je obavezao korisnike njegovih sredstava da Stručnoj službi

Fonda dostavljaju izvještaje o realizaciji projekata, kako fazne, tako i konačne, koji su potkrijepljeni validnom finansijskom dokumentacijom kojom se dokazuje opravdanost trošenja sredstava. Pored toga, izvještaji su najčešće potkrijepljeni i audio-vizuelnom ili foto dokumentacijom, kao i dokazima o medijskoj praćenosti manifestacija podržanih sredstvima Fonda.

Fond je obavezao korisnike njegovih sredstava da obavještavaju Stručnu službu Fonda o datumima i mjestima održavanja manifestacija u okviru realizacije podržanih projekata, a svoju Stručnu službu da, u okviru monitoring realizacije projekata, na takve manifestacije delegira svoje predstavnike. Stoga predstavnici Fonda skoro uvijek prisustvuju veoma raznorodnim i mnogobrojnim manifestacijama diljem Crne Gore, koje su finansiraju sredstvima naše institucije. Predstavnici Fonda imali su čast i zadovoljstvo da prisustvuju prezentacijama i promocijama umjetničkih, stručnih i naučnih tvorevina pripadnika manjinskih nacionalnih zajednica, podržanih sredstvima Fonda, u susjednim državama, u njihovim veoma respektabilnim institucijama.

3.4. CENTAR ZA OČUVANJE I RAZVOJ KUTURE MANJINA

Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina je ustanova koju je osnovala Vlada Crne Gore (sl. list RCG br. 38/1, 27/07 od 17.05.2009.godine) sa ciljem unapređenja manjinskih prava u oblasti kulture i afirmacije multikulturalizma kao jedne od temeljnih vrijednosti savremene Crne Gore.

Pomenute ciljeve Centar ostvaruje, razvojno-istraživačkom djelatnošću proučavajući kulturu manjinskih naroda, njenu osobenost, vrijednost i značaj, zatim, stvarajući dokumentacionu bazu iz svih oblasti života, kulture i umjetnosti vezane za manjine Crne Gore. Promovisanje, afirmacija, podsticanje, čuvanje i razvoj kulture manjina Centar realizuje organizovanjem raznih manifestacija, sadržaja, projekata, okruglih stolova, radionica, prezentacija i sl. Sve svoje programske aktivnosti Centar je podijelio u kratkoročne i dugoročne. Kratkoročno: identifikacija, afirmacija, integracija i očuvanje kulture manjina, a dugoročno ova institucija treba da postane mjesto potpune sinteze svih kultura manjina, kako onih vezanih za tradiciju tako i onih savremenih kulturnih vrijednosti.

Realizovani programi u 2013. godini

“Ulcinjski kapetan” koncert klape Burimi u Podgorici

Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore organizovao je 02.02.2013 u velikoj sali Kulturno-informativnog centra „Budo Tomović“ u Podgorici Muzičko veče „Ulcinjski kapetan“. Učestvovali su ansambl „Burimi“, plesni klub „Porta di dance“ iz Ulcinja. Na samom početku prikazan je šestominutni film posvećen razvoju ulcinjske muzike. Gosti večeri su bili Tanja selhanović i Žuti Serhatlić.

Promocija Ljiljana Ponomarev ” Učenica profesora Džojša”

Roman „Učenica profesora Džojša“ autorke Ljiljane Tomanović-Ponomarev predstavljen je 25.02.2013. u Narodnoj biblioteci „Radosav Ljumović“ u Podgorici. Na promociji su govorili: prof. dr Ratko Božović, dr Drviš Selhanović- direktor Centra za

očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore, prof. Aleksandra Vuković i autorka Ljiljana Tomanović-Ponomarev. Moderator večeri je bio Bogić Rakočević.

Promocija knjige Kemala Musića „Žig“ u Podgorici

9.03.2013. U gradskoj biblioteci u Podgorici “Radosav Ljumović” a u organizaciji Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina promovisan roman, djelo bjelopoljskog novinara i publiciste Kemala Musića “Žig”. Musićev roman – prvijenac predstavio je publici književni kritičar Bogić Rakočević, na ovo djelo svoj osvrt je dao i književni kritičar Pavle Goranović atektove je kazivao glumac Izet Isko Mulabegović.

Koncert, učenici „S ljubavlju prof .Nikoli Nikši Čučiću“

U Kotoru je 15.03.2013. u koncertnoj dvorani muzičke škole crkvi Svetog Duha organizovan koncert “ Učenici s ljubavlju profesoru Nikoli Nikši Čučiću. Na koncertu su nastupili vokalni instrumentalni solisti, profesori i učenici Škole za osnovno i srednje muzičko obrazovanje “Vida Matijan” iz Kotora. O profesorskom radu Nikole Čučića, stvaralaštvu, kapelnik “Gradske muzike Kotora” Vladimir Begović, direktorica Muzičke škole Marina Dulović i direktor Centra za očuvanje kultura manjina Crne Gore Dr Derviš Selhanović. Prof. Nikola Čučić je i danas aktivan i vodi crkveni hor Svetog Tripuna već 50 godina sa kraćim prekidima. Organizator koncerta je Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore.

Koncert Hora Sveti Tripun u Skadru

U Skadru je 20.04.2013.godine održan koncert duhovne muzike , u organizaciji Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina u saradnji sa Biskupijom Skadra, u Katedrali Svetog Stjepana u Skadru. Učesvovali su Hor Sv. Tripuna iz Kotora uz vođstvo dirigenta profesora Nikole Čičića i solisti Tamara Jovičević, Dora Škapul, Veliša Seferović, Gjulije Pelingu, Jelena Knežević. Izvedeno je 10 kompozicija, A. Canjuga, A. Vivaldi, A. Uhl, A. Stradella, W.A. Mozart, A. Bruckner, A. Bruckner, C. Tillman, M. Filke. Ovaj program je jedan u nizu koji je Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina organizovao u okviru svojih aktivnosti vazanih za prekograničnu saradnju.

Časopis za kulturu, književnost i nauku „KOD” , broj III

30.04.2013. godine – Objavljen je novi, treći po redu, broj časopisa za kulturu, književnost i nauku „Kod“. Sadrži poeziju, prozu i naučne radove pripadnika manjinskih naroda Crne Gore. Izdavač je Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore, a časopis uređuje akademik Zuvdija Hodžić. Priče , poezije i eseji objavljuju se na svim jezicima koji su u upotrebi u Crnoj Gori.

Časopis Roma, Egipćana „Alav“

01.04.2013. godine Centar je povodom Dana Roma (8. april) izdao i promovisao treći broj svog časopisa Alav (Riječ) - Glasila Roma, Egipćana i Aškalija u Crnoj Gori. Redakciju časopisa „Alav“ mahom čine mladi Romi, novinari volonteri, novinari profesionalci i poznavaoči romske problematike iz Crne Gore i iz cijele ex jugoslovenske regije.

Predstavljanje Crne Gore na Muzičkom festivalu - Fethiye World Music u Turskoj

Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore je sa renomirani crnogorskim umjetnicima Safetom Drljanom (harmonika), Anom i Idom Muratagić (klavir) i Dinom Kukalj (violina) učestvovao na muzičkom festivalu Fethiye World Music koji je trajao od 3.-8. maja u gradu Fethije (Turska). Festival Fethiye World Music utemeljen je 2008. godine. Globalnog je karaktera. Tradicionalno, od 3. do 8. maja umjetnici iz 50 zemalja od tog grada naprave svojevrsnu „prijestonicu“ svijeta.

Štand na Sajamu knjiga , izdavači i autori manjinskih naroda u Crnoj Gori

Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina je učestvovao na Međunarodnom podgoričkom sajmu knjiga, osmom po redu, gdje se Centar predstavio već četvrti put. Sajam je trajao od 08. do 14.05.2013. godine. Ideja Centra da u duhu svoje izdavačke djelatnosti okupi crnogorske autore iz redova manjinskih naroda, još jednom je uspješno realizovana, pa na štandu pored svojih izdanja, Centar je na štandu imao i izdanja drugih izdavača koji su se odazvali da učestvuju na pomenutom sajmu. To su Almanah, Matica muslimanska, Asociacija Ulcinj, Hrvatsko nacionalno vijeće, Hrvatsko nacionalno društvo i drugi.

Kolektivna izložba akademskih slikara sjevera Crne Gore “Boje sjevera u ogledalu mora” u Tivtu

Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina u saradnji sa tivatskim Centrom za kulturu 06.2013. u galeriji Buća u Tivtu organizovao kolektivnu izložbu “Boje sjevera u ogledalu mora”. Postavku su činila umjetnička djela slikara i vajara sa sjevera Crne Gore: Aldemara Ibrahimovića, Abaza Dizdarevića, Eldina Suljevića, Adina Rastodera, Mehmeda Meše Suljevića, Irvina Masličića, Selvera Kardovića, Tee France i dizajnerke Emire Toković. Izložbu je otvorio prof. dr Draško Došljak.

Autorsko veče Maje Perfiljeve u Podgorici

U okviru svojih aktivnosti Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina 20. juna 2013. organizovao je u Perjaničkom domu u Podgorici poetsko-muzičko veče Maje Perfiljeve. Ova poznata pjesnikinja, slikarka, modna kreatorka i proslavljeni tekstopisac napisala je prije 45 godina pjesmu „Bokeljska noć“ sa kojom je osvojila nagradu „Srebrni ključ“ na međunarodnom festivalu u Bratislavi. Njeni prijatelji, pjesnikinja Tamara Milenković i muzičari Dušanka Belada, Nikola Biljin Trtica i Marko Prentić, upotpunili su ovo veče. Voditelj programa je bio Miomir Maroš. Na video bimu su prikazana umjetnička djela Maje Perfiljeve.

Veče „Crnogorske sevdalinke“ u Sarajevu

Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore je u Sarajevu je 21.06.2013. godine u Domu mladih Skenderija organizovao veče „Sevdalinke Crne Gore“. Ovom prilikom promovisana je knjiga Milorada Mića Miranovića „Narodne pjesme Crne Gore“. O knjizi su govorili recenzenti: Prof. dr Munib Maglajić, dr Derviš Selhanović direktor Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore i Vehid Gunić – publicista. Moderator programa je bio Bogić Rakočević. U muzičkom djelu programa učestvovali su renomirani

izvođači – Šukrija Žuti Serhatlić, Tatjana Tanja Selhanović, Zdravko Đuranović i orkestar pod vođstvo Vilija Ferdinandija.

Dani dijaspore – Petnjica

U okviru tradicionalne manifestacije u Petnjici je 31.07.2013. pod nazivom Dani dijaspore, Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina je priredio dva programa – nastup ženske pjevačke grupe “Alata” iz Podgorice i izložbu radova akademskih likovnih umjetnika sa sjevera Crne Gore, koja nosi naziv „Boje sjevera”.

Izdavanje knjige „To je to” – Zuvdije Hodžića

Knjiga „To je to” akademika Zuvdije Hodžića objavljena je u septembru 2013. godine a u izdanju Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina. U knjizi su zastupljeni tekstovi u kojima se autor osvrnuo na poetiku crnogorskih slikara, pjesnika, književnika, kompozitora i drugih umjetnika, ali i na specifičnosti crnogorskog narodnog stvaralaštva.

Časopis "KOD", broj IV

U okviru svoje izdavačke djelatnosti 15. septembra 2013. godine Centar je izdao četvrti po redu broj časopisa za kulturu, književnost i nauku „Kod”. Časopis već tradicionalno sadrži poeziju, prozu i naučne radove pripadnika manjinskih naroda Crne Gore. Četvrti broj je specifičan jer je posvećen Ćamilu Sijariću, a u znak obilježavanja jubileja – stogodišnjice od rođenja ovog umjetnika, koji je zavrijedio mnogo prostora kako u domaćoj, tako i u književnosti regiona i šire.

Dokumentarni film Ćamil Sijarić „Bajkoviti pripovjedač”

Premijera dokumentarnog filma o Sijarićevom radu održana je u Narodnoj biblioteci „Radosav Ljumović” 19. 09.2013. u Podgorici. Ovo je projekat Centar za očuvanje i razvoj manjina , u okviru programa obilježavanja stogodišnjice rođenja čuvenog pisca. Film je nastao saradnjom CEKUM-a i Televizije Crne Gore (TVCG). Režiju je uradio Husein Bato Dukaj, a po scenariju Bogića Rakočevića i dr Derviša Belog Selhanovića. Dokumentarni film je još prikazan u Zagrebu 24.9.2013. godine u Sarajevu 21.10.2013. godine, u Luksemburgu 06.12.2013., u Bijelom Polju 25.10.2013. i u Nikšiću 17.12.2013. godine.

Izložba slika Abaza Dizdarevića u Zagrebu

U organizaciji Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore, Nacionalne zajednice Crnogoraca Hrvatske, Društva Crnogoraca i prijatelja Crne Gore “Montenegro”, Zagreb u saradnji sa galerijom “Zvonimir” a uz pomoć Savjeta za nacionalne manjine RH u Zagrebu je otvorena izložba slika akademskog slikara Abaza Dizdarevića.

Izdavanje knjige Na putu putnici –kratke priče autora manjinskih naroda

U Podgorici je 30. 11. 2013. godine promovisana zbirka odabranih priča „Na putu putnici” pisaca manjinskih naroda Crne Gore. Zbirka je predstavljena u Narodnoj biblioteci „Radosav Ljumović” u Podgorici. Na promociji su govorili urednik izdanja Zuvdija Hodžić, književni kritičar Vlatko Simunović, književnik i publicist Bogić Rakočević i književnik

Anton Gojčaj. Ova zbirka donosi na jednom mjestu tekstove 23 autora, manjinskih naroda raznih generacija", Izdavač je Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina.

Promocija knjige "Putu putnici" je održana i u Bijelom Polju 19.11.2013, Luksemburgu 06.12.2013, Ljubljani 20.12.2013 i Baru 09.12.2013.

Poetsko-muzičko veče: "Dani Multikulturalizma" u Podgorici.

Centralna manifestacija „Dani multikulturalizma“, održana je sloganom „Crna Gora naša“, a otvorena je 06.11.2013. u Crnogorskom narodnom pozorištu u Podgorici, u organizaciji Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina. U ime Ministarstva za ljudska i manjinska prava, brojne goste pozdravio je ministar Suad Numanović koji je podsjetio da ova manifestacija, koju je utemeljilo Ministarstvo, a niz godina se održava u organizaciji Centra, slavi deset godina postojanja. Direktor Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina Derviš Beli Selhanović kazao je da savremena iskustva pokazuju da u multikulturalnim zajednicama, kao što je crnogorska, čuvanje posebnosti ne razara suštinsko jedinstvo ni državni integritet. U okviru svečanog otvaranja izveden je plesno-muzički program koji su obilježili savremeni stvaraoci pripadnici manjinskih naroda. U muzičkom dijelu programa publici su se predstavili mlade pijanistkinje Duo Muratagić, sopran Đulija Pelinku uz pratnju Fatime Buzuku na klaviru, Duo Safet Drljan – harmonika i Dina Kukalj – violina, Duo flauta Andrea Petrović i Angela Mijušković, kao i Anela Čindrak – harmonica. Mladi glumci – Emir Čatović, Kristina Lazarević i Idriz Gjokaj su čitali stihove poznatih crnogorskih autora iz redova manjinskih naroda. Sa ovim programom, Centar je nastavio sa Danima multikulturalizma i obišao druge crnogorske gradove, kao i gradove u okruženju Tivat 15.11.2013., Berane 22. novembra, Bijelo Polje 23.11.2013., i Skadar 13.12.2013. godine.

Omaž povodom 100 godina rođenja Viktora Vide u Podgorici

Povodom stogodišnjice rođenja hrvatskog književnika Viktora Vide, u Podgorici je 26.11.2013 upriličen omaž u Narodnoj biblioteci "Radosav Ljumović", u organizaciji Centra za kulturu manjina, a u saradnji sa Hrvatskim nacionalnim vijećem. O stvaralaštvu, pjesništvu, a i životu ovog znamenitog hrvatskog stvaralaca govorili su Đuro Vidmarović – književnik iz Zagreba, Vlatko Simunović - novinar i izdavač, Miomir Abović – profesor. Moderator programa je bila profesorica Ana Šarčević, a stihove Viktora Vide je čitao dramski umjetnik i član CNP-a Danilo Čelebić. Pored ovih realizovanih projekata, Centra za očuvanje i razvoj manjina Crne Gore je podržao brojne projekte pojedinaca, grupa, i Kulturno Umjetničkih Društava.

Pored realizovanih projekata navedenih u izvještaju, Centar za očuvanje i razvoj manjina Crne Gore podržao je brojne projekte pojedinaca, grupa, Kulturno umjetničkih društava, NVO i pojedinaca umjetnika koji su se obraćali Centru, a uz saglasnost sa članovima Upravnog odbora.

3.5. ODELJENJE ZA POSLOVE RODNE RAVNOPRAVNOSTI

Odlukom Vlade Crne Gore, marta 2003. godine pri Generalnom Sekretarjatu Vlade je formirana Kancelarija za rodnu ravnopravnost. Mjeseca juna 2009. godine Kancelarija za rodnu ravnopravnost je ušla u sastav Ministarstva za ljudska i manjinska prava i preimenovana je u Odeljenje za poslove rodne ravnopravnosti.

U toku 2013. godine ORR je sprovedo niz aktivnosti:

Usvojen Plan aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori (PAPRR) 2013-2017.

Vlada Crne Gore je, na 7. sjednici koja je održana 24. januara 2013. godine, usvojila Plan aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori (2013-2017) sa Programom sprovođenja za 2013-2014. godinu. Plan aktivnosti (PAPRR) predstavlja razvojni dokument za implementaciju politike rodne ravnopravnosti. Zasnovan je na međunarodnim i domaćim pravnim izvorima koji tretiraju problematiku rodne ravnopravnosti. Rodnu politiku nemoguće je odvojiti od jednakog priznavanja, uživanja i zaštite ljudskih prava, realizacije socijalne pravde, socijalne inkluzije i postizanja održivog razvoja. Takođe, rodna ravnopravnost, kako na zakonskom, političkom tako i na nivou stvarnosti je nužna pretpostavka koja Crnu Goru približava evropskim integracijama i krugu zemalja Evropske Unije, ali i ispunjavanju postojećih obaveza kao države članice Ujedinjenih nacija i Savjeta Evrope.

Obilježavanje 10 godina postojanja Odjeljenja za poslove rodne ravnopravnosti

U martu mjesecu Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti je povodom obilježavanja deset godina funkcionisanja Odjeljenja upriličilo svečanu akademiju u Crnogorskom narodnom pozorištu.

Edukacije o rodnoj ravnopravnosti

U cilju jačanja kapaciteta nosilaca pravosudnih funkcija za sprovođenje rodne ravnopravnosti u praksi, Odjeljenje za rodnu ravnopravnost je u okviru projekta „Jačanje ekonomskih i socijalnih prava žena u Crnoj Gori“, nastavilo edukacije sudija i tužilaca o rodnoj ravnopravnosti, te je organizovalo obuku nosilaca pravosudnih funkcija u cilju povećanja senzibilisanosti nosilaca pravosudnih funkcija na teme antidiskriminacije i rodne ravnopravnosti. Isto tako, tokom maja i juna 2013. godine, održane su tri radionice za sudije, tužioce i sudije osnovnih sudova i organa za prekršaje, koje su imale za cilj da podrže izgradnju kapaciteta institucija da primjenjuju Zakona o zaštiti od nasilja u porodici i prateći Protokol o postupanju institucija. Sve tri radionice održane su u Budvi. Na svakoj od radionica učestvovalo je po 20 nosilaca pravosudnih funkcija iz svih krajeva Crne Gore. Takođe, tokom 2013. godine, u saradnji sa Advokatskom komorom Crne Gore, organizovana je edukacija advokata na temu rodne ravnopravnosti. Edukacijom je obuhvaćeno ukupno četrdeset advokata iz svih djelova Crne Gore. Shodno Planu aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti i Akcionog plana za pregovaračko poglavlje 23. ova edukacija će biti nastavljena i u 2014. godini.

Tokom izvještajnog perioda Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti sprovelo je niz aktivnosti na planu ekonomskog osnaživanja žena. **Implementirajući projekat „Ekonomske i socijalno osnaživanje žena u Crnoj Gori“ finansiran od strane Agencije za žene Ujedinjenih nacija (UNWOMEN) Odjeljenje je implemetiralo sljedeće aktivnosti:**

- ORR u cilju uvođenja upravljanja budžetskim sredstvima prema polu, organizovalo je seminar o rodnom budžetiranju za zaposlene u opštini Budva.
- organizovalo je *obuku za rad na računarima za teže zapošljive kategorije žena iz opštine Budva koje su izabrane sa liste Zavoda za zapošljavanje iz Budve.*
- održan je *seminar za inspekciju rada i inspekciju zaštite na radu na temu „Vođenje statističkih podataka razvrstanih po polu u inspekciji rada i zaštite na radu“.*

➤ aprila 2013. godine organizovalo *seminar za predstavnike/ce Savjetodavne službe u biljnoj proizvodnji i Službe za selekciju stoke Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja* u Hotelu „Bianca“ u Kolašinu. Cilj seminara je bio da predstavnici/ce Savjetodavne službe u biljnoj proizvodnji i Službe za selekciju stoke ne samo prošire znanje o osnovama i teoriji rodne ravnopravnosti, te oblicima diskriminacije po osnovu roda/pola, već i o domaćoj regulativi i međunarodnim standardima, kao i programima za bolju zapošljivost žena sa sela, MIDAS, IPARD, ali i da čuju i upoznaju se sa iskustvima poljoprivrednica i izazovima sa kojima se susreću u obavljanju svoje djelatnosti.

➤ u periodu od 3. do 6-og juna 2013 godine, ORR je organizovalo *studijsku posjetu Republici Srpskoj* za predstavnike/ce Savjetodavnih službi Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja i žene poljoprivrednice sa ruralnih područja opština Bar, Kolašin, Mojkovac i Pljevlja koje se bave poljoprivredom. Delegacija Crne Gore brojala je 12 članova, od kojih su 3 predstavnika bila iz Ministarstva za ljudska i manjinska prava, dvije predstavnice Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja i 7 žena sa ruralnih područja.

➤ u *Ostrosu je organizovana praktična radionica* za žene vezano za izradu dekupaža.

➤ tokom jula mjeseca održana su dva *dvodnevna seminara za žene sa ruralnih područja u vezi značaja seoskog turizma*. Prvi seminar je održan u Bijelom Polju, a drugi u Virpazaru, na kojima je učestvovalo 20 žena sa ruralnih područja, dok su predavači bili nezavisna ekspertkinja iz oblasti turizma, predstavnik Ministarstva turizma, predstavnik Ministarstva za ljudska i manjinska prava i predstavnica Regionalne razvojne agencije Bjelasica, Komovi i Prokletije.

➤ U okviru istog projekta organizovana je *kampanja za žene sa sela pod nazivom „Žene na selu, žene na djelu! Neka se čuje vaš glas“*, a u cilju obilježavanja Međunarodnog dana žena sa sela, u saradnji sa OEBS-om i UNWOMEN organizovan je sajam za žene u Delta City-ju na kom su žene poljoprivrednice imale priliku da predstave svoje proizvode.

➤ Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti uz podršku UNWOMEN u okviru istoimenog projekta objavilo je *publikaciju „Program za bolju zapošljivost žena u ruralnim područjima Crne Gore 2013-2016.“* koji ima za cilj da definiše prioritetne ciljeve, mjere i aktivnosti koje će voditi većoj i kvalitetnijoj ekonomskoj participaciji žena u ruralnim područjima, te omogućiti više prihode i kvalitetnije uslove života ovog dijela populacije. Ekonomski snažnije i aktivnije žene neophodan su preduslov ruralnog razvoja i ukupnog održivog razvoja Crne Gore.

Seminar „Rodna ravnopravnost u sistemu odbrane“

Kada je u pitanju implementacija Rezolucije SBUN 1325 – Žene, mir i bezbjednost, u saradnji sa Ministarstvom odbrane organizovan je dvodnevni seminar „Rodna ravnopravnost u sistemu odbrane“ na kojem je obučeno 10 trenerica, osam iz sastava Vojske Crne Gore i dvije iz Ministarstva odbrane. U Podgorici je organizovana konferencija "Saradnja državnih i nedržavnih aktera u sprovođenju Rezolucije UN 1325", u organizaciji Instituta za javnu politiku, a u saradnji sa Odborom za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore, Ministarstvom unutrašnjih poslova i Ministarstvom za ljudska i manjinska prava, uz podršku Misije OSCE u Crnoj Gori i UNDP Crna Gora. Cilj konferencije je otpočinjanje dijaloga i saradnje institucija, civilnog društva, medija, akademske zajednice i građana na sprovođenju Rezolucije SBUN 1325 - Žene, mir i bezbjednost. Takođe, kao kontinuirana aktivnost organizovan je seminar za direktore osnovnih škola sa sjevera Crne Gore.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Vlade Crne Gore, Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori i Kancelarija Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Crnoj Gori

pokrenule su **Program za rodnu ravnopravnost IPA 2010**. Ovaj Program postavlja za cilj poboljšanje uslova za implementaciju Nacionalnog akcionog plana za postizanje rodne ravnopravnosti kroz ojačane kapacitete, poboljšane institucionalne mehanizme i unaprijeđene politike u sljedeće tri oblasti: nasilje u porodici, političko osnaživanje žena i ekonomsko osnaživanje žena, a sve u skladu sa Planom aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori.

Ekonomsko osnaživanje žena

Ovaj program predstavlja jedan od tri segmenta Programa rodne ravnopravnosti, koji sprovode UNDP, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i Delegacija EU. Njegov cilj je da se nezaposlenim ženama ili ženama koje se već bave nekom djelatnošću, pruži prilika da unaprijede svoja znanja i vještine u oblasti poslovanja, kao i da im se pomogne pri pronalaženju izvora finansijske porške i ostvarivanju poslovnih kontakata sa srodnim i povezanim poslovima. U sprovođenju navedenih ciljeva, Program se oslanja na strateško partnerstvo sa Prijestonicom Cetinje i opštinama Kolašin, Mojkovac i Pljevlja.

Sredinom decembra 2012. godine potpisan je sporazum o saradnji u oblasti ženskog preduzetništva sa opštinama Cetinje, Kolašin i Mojkovac, s ciljem podsticanja ekonomskog osnaživanja žena. Naredni koraci u sprovođenju Programa IPA 2010 su bile prezentacije aktivnosti predviđenih ovim Programom u ove tri opštine.

- U 2012. godini, sprovedena je pripremna programska faza, tokom koje je urađeno istraživanje o ženskim preduzetničkim potencijalima u Crnoj Gori, barijerama i mogućnostima za unapređenje ženskog preduzetništva, kao i preliminarne procjena za razvoj programa na lokalnom nivou. Kao rezultat pripremne faze, uobličen je programski dokument koji je odobren od strane sva tri partnera u Programu. Nakon toga, formirani su programski timovi u tri opštine, koji su napravili istraživanje edukativnih potreba i od aprila 2013. realizuju sljedeću programsku fazu koja ima za cilj razvoj ženskih preduzetničkih kapaciteta sa jedne, kao i lokalnih kapaciteta za podršku preduzetništvu sa druge strane.

Istraživanje potreba je pokazalo da su za preduzetništvo u ove tri opštine najvećem broju zainteresove žene starosti 41-50 godina, koje imaju srednju stručnu spremu i koje su nezaposlene ili su u nekom neformalnom biznisu. Kada su u pitanju oblasti budućeg poslovanja, izdvojile su se tri cjeline poslova: izrada suvenira, seoski turizam i proizvodnja hrane (mliječni proizvodi, sušenje ljekovitog bilja i voća).

- U periodu od aprila do jula organizovane su obuke za opšte preduzetničke vještine. U julu mjesecu potpisan je Memorandum o saradnji sa Opštinom Pljevlja. Kroz ove aktivnosti, IPA Gender Program ima za cilj da pokrene proces unaprjeđivanja vještina lokalne uprave da rade sa lokalnim ženama na razvijanju njihovih preduzetničkih potencijala.
- U trećoj fazi, od jula do decembra 2013, na Cetinju, Kolašinu i Mojkovcu realizovan je individualni rad sa svakom od žena kako bi proširile svoja znanja i pomoglo im se da bolje razumijukorake koje je neophodno preduzeti kako bi realizovale svoje poslovne ideje. Tokom ovog perioda, organizovani su informativni i edukativni sastanci i posjete uspješnim preduzetnicima u cilju ohrabrivanja za umrežavanje na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou. U istom periodu, u Pljevljima su

organizovana preliminarne istraživanja o potrebnim obukama, a zatim praćena nizom obuka za razvoj preduzetničkih vještina.

Nasilje u porodici

ORR, u saradnji sa Centrom za romske inicijative, organizovalo je u decembru 2013. dvodnevni seminar za predstavnike/ce Uprave policije, Tužilaštva, Suda, centara za socijalni rad, kao i predstavnice nevladinih organizacija koje se bave pitanjima položaja Romkinja i Egipćanki u crnogorskom društvu na temu „*Zakonski mehanizmi u borbi protiv prisilnih i ugovorenih dječijih brakova*“.

Cilj seminara bio je jaćanje međuresorne saradnje u borbi protiv prisilnih i ugovorenih dječijih brakova, sa posebnim akcentom na RE populaciju.

Takođe, Ministarstvo je i ove godine podržalo kampanju „*16 dana aktivizma u borbi protiv nasilja nad ženama*“ s ciljem sprječavanja nasilja nad ženama i djevojćicama. Milijarda ustaje globalni je protest i poziv ženama da plešući odbiju pristati na status quo sve dok silovanje i kultura nasilja ne nestanu. U okviru istoimene kampanje u Budvi je održana debata za srednjoškolce čija tema je bila „*Njegošev Gorski Vijenac predstavlja- ne predstavlja primjer diskriminacije žena u Crnoj Gori.*“

Nasilje u porodici predstavlja jednu od tri komponente IPA 2010 Programa za rodnu ravnopravnost. Kampanja „16 dana aktivizma u borbi protiv nasilja nad ženama“ obuhvata sledeće aktivnosti:

1. *Saradnja sa Skupštinom Crne Gore*
2. *Proslava Međunarodnog dana ljudskih prava*
3. *Sastanak Političkog kluba u borbi protiv nasilja u porodici*

Kod ove projektne aktivnosti organizovane su radionice za članove multidisciplinarnih timova iz svih opština Crne Gore na temu primjene Protokola o postupanju u slučajevima nasillja u porodici. Voditeljica ovih obuka bila je regionalna ekspertkinja Branka Žigante Živković iz Zagreba.

Politićko osnaživanje žena

Sprovodeći ovaj projekat i unaprjeđujući politike politićkog osnaživanja žena u periodu od septembra do novembra organizovan je niz sastanaka u cilju lobiranja za unaprjeđenje afirmativne akcije za povećanje ućešća žena u politici. Stalni koordinator UN i stalni predstavnik UNDP-a u Crnoj Gori, Rastislav Vrbenski sastao sa sa predstavnicima Radne grupe za izgradnju poverenja u izborni proces, predstavnicima parlamentarnih politićkih partija (DPS, PZP, NOVA, HGI, DF) i Odbora za rodnu ravnopravnost. Pored poboljšanja postojeće kvote za manje zastupljeni pol, zatraženo je da politićke partije razmotre mogućnost pravnog definisanja osnaživanjaženskog udruživanja unutar politićkih stranaka u Zakonu o politićkim partijama, kao i delegiranje ženskih predstavnika u odlučujućim organimapartija, ali i razmatranje uvođenja posebnih mjera za finansiranje grupa žena unutarpartija u Zakonu o finansiranju politićkih partija.

Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti Ministarstva za ljudska i manjinska prava izdalo je publikaciju „Rodna ravnopravnost u međunarodnim dokumentima – Evropska unija“ uz finansijsku podršku UNDP-a za prevođenje međunarodnih dokumenata.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava u saradnji sa Odjeljenjem EU TAIEX i Programom za rodnu ravnopravnost IPA 2010 organizovalo je dvodnevni međunarodni skup o sprovođenju kriterijuma Evropske unije za rodnu ravnopravnost.

4. OBLAST ZAŠTITE PRAVA

4.1. Zabrana i zaštita od diskriminacije

U normativnom dijelu, ovu godinu obilježile su aktivnosti na izradi izmjena i dopuna Zakona o zabrani diskriminacije i Zakona o zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore. Izmjene i dopune se odnose na potpunu usklađenost sa pravnom tekovinom EU, što je i postignuto te se oba ova zakona nalaze u skupštinskoj proceduri usvajanja.

Kao glavni problem koji je identifikovala Evropska Komisija u Zakonu o zabrani diskriminacije jeste postojeći koncept direktne i indirektne diskriminacije. Naime, shodno evropskom zakonodavstvu, ne postoji način da se opravda direktna, neposredna diskriminacija, što je unijeto i u naš Zakon. Uvedeni su, takođe i novi, posebni oblici diskriminacije: uznemiravanje, seksualno uznemiravanje i rasna diskriminacija, a definisani su i pojmovi rodni identitet i seksualna orijentacija, da ne bi dolazilo do nedoumica prilikom primjene ovog Zakona u praksi. Dodatno su precizirane nadležnosti Zaštitnika kao institucionalnog mehanizma za zaštitu od diskriminacije. Značajna novina je i da provjera postojanja diskriminacije može biti osnov za podnošenje tužbe za zaštitu od diskriminacije.

Pojačane su i specificirane kaznene odredbe za počinjenu diskriminaciju kojima su zapriječene kazne (posebno u oblasti rada, zapošljavanja, obrazovanja, starosnoj dobi) i to u rasponu od 500 – 20.000 eura za pravna lica, i dodatno, od 100-2.000 eura za odgovorno lice u pravnom licu, dok se preduzetnici za ovu diskriminaciju kažnjavaju u iznosu od 300 do 6.000 eura.

Novim Zakonom biće uvedena i posebna oblast zaštitne mjere za navedene prekršaje koje će obuhvatiti: oduzimanje predmeta, zabranu vršenja poziva, djelatnosti ili dužnosti (od 30 dana do 6 mjeseci) i javno objavljivanje donijete odluke.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije je u poslednjoj fazi usvajanja i očekujemo da će, već na narednoj sjednici Skupštine Crne Gore biti konačno usvojen, što će predstavljati značajno unaprijeđenje sistema zaštite ljudskih prava i zaštite od svih oblika diskriminacije kao potpuno usaglašavanje sa standardima u evropskiom zakonodavstvu.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda donio je niz značajnih izmjena koje se odnose, prije svega, na regulisanje postupka imenovanja, kojim se obezbjeđuju transparentniji postupak izbora kandidata za Zaštitnika od strane Predsjednika države. Uvedena je obaveza prijema Zaštitnika na njegov zahtjev, bez odlaganja i ta obaveza proširena je na sve starješine organa sa kojima će, od sada, Zaštitnik imati mogućnost direktnog sastajanja. Proširena su ovlašćenja u vršenju poslova zaštite od torture, odnosno, precizno je ustanovljeno funkcionisanje Nacionalnog preventivnog

mehanizma (NPM), u skladu sa Konvencijom protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka i Opcionim protokolom uz Konvenciju.

Postignuta su i rešenja, u saglasnosti sa Ministarstvom finansija, koja su značajno unaprijedila finansijsku poziciju institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore. Naime, u skladu sa Zakonom o budžetu i odobrenim budžetskim sredstvima uveden je novi član kojim se omogućava Zaštitniku/ci da samostalno odlučuje o zasnivanju radnog odnosa, pravima, obavezama i odgovornostima zaposlenih u službi i nije dužan/na da pribavlja potvrde, odobrenja ili saglasnosti drugih organa.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Zaštitniku upućen je u skupštinsku proceduru usvajanja i očekujemo da će usvajanjem ovih izmjena i dopuna biti unaprijeđen sistem zaštite ljudskih prava, zaštite od diskriminacije, te sistem prevencije i zaštite od torture lica lišenih slobode, što će nesumnjivo predstavljati i iskorak ka usaglašavanju sa evropskim zakonodavstvom, u mjeri u kojoj podustavne izmjene to dozvoljavaju.

Edukacija i promocija antidiskriminatornog ponašanja i prakse su kontinuirane aktivnosti Ministarstva, te je nakon realizacije Plana edukacije i Plana promocije u 2011. i 2012. već realizovan i plan za 2013. g. i to kroz osposobljavanje što većeg broja onih koji su posredno i/ili neposredno uključeni u sprovođenje antidiskriminacionog zakonodavstva. Obuka je namjenjena, prije svega, profesionalcima, te svima onima koji na bilo koji način dolaze u kontakt sa slučajevima diskriminacije, dok se promocija odnosi na sprovođenje medijske kampanje i usmjerena je na podizanje svijesti cjelokupne crnogorske javnosti, posebno prema najranjivijim kategorijama stanovništva, s ciljem poštovanja svih ljudskih prava, stvaranja podržavajućeg i tolerantnijeg okruženja, te poštovanja različitosti drugog. Edukacijom su u dosadašnjem periodu bili obuhvaćeni predstavnici sudstva, tužilaštva, kancelarije ombudsmana, nevladinih organizacija koje se bave zaštitom ljudskih prava, zatim, predstavnici svih područnih jedinica i ispostava policije i predstavnici lokalne samouprave koji dolaze u kontakt sa diskriminacijom, predstavnici svih inspeksijskih službi u CG i mnogi drugi.

Treba navesti jednu novinu u organizaciji i načinu rada ovih seminara/ radionica. Naime, ova obuka je zamišljena kao jedan zaokruženi ciklus predavanja i inter-aktivnog rada koji će obezbijediti punu osposobljenost za postupanje u kontaktu sa slučajevima diskriminacije, te su s toga obavezne za sve odabrane polaznike iz navedenih institucija i organizacija, kako bi prošli cijeli ciklus, od prve do poslednje radionice. Na kraju ciklusa dodjeljuju se sertifikati svima koji su ispunili kriterije iz Programa rada ovih radionica. Medijska kampanja o zabrani diskriminacije i afirmaciji antidiskriminatornog ponašanja je, takođe kontinuirana aktivnost Ministarstva i u ovoj godini, za temu ima stvaranje tolerantnog okruženja i senzibilisanja javnosti posebno prema najčešće diskriminisanim društvenim grupama.

U nadležnosti Ministarstva bile su i aktivnosti na izradi programskog dokumenta za borbu protiv homofobije, što je rezultiralo usvajanjem "Startegije za unapređenje kvaliteta života LGBT osoba", kao odgovor Vlade CG na uočeni nivo homofobije, te potrebi da se donese dokument na nacionalnom nivou kojim će se, djelotvorno, štiti i promovisati ljudska prava LGBT osoba i utvrditi mjere za postizanje zadatih ciljeva.

Uz Startegiju je usvojen i Akcioni plan za 2013. godinu koji je, najvećim dijelom realizovan kada su u pitanju obaveze, odnosno, mjere za čiju realizaciju je odgovorno Ministarstvo za ljudska i manjinska prava.

Istraživanje diskriminacije u crnogorskom društvu pokazuje nam koje su najranjivije, odnosno, marginalizovane društvene grupe u Crnoj Gori. U pitanju je istraživanje koje se, po planu, sprovodi svake druge godine, kako bi se pratile promjene u ponašanju i stavovima crnogorske javnosti u odnosu prema marginalizovanim društvenim grupama i kako bi imali jasne smjernice za sprovođenje antidiskriminacionih politika u narednom periodu. Istraživanje iz 2011. godine, pokazalo nam je da je, procijenjeni stepen diskriminacije bio relativno visok kada je o svakoj pojedinoj posmatranoj grupaciji riječ. Tada je najniži procijenjeni stepen diskriminacije bio prisutan kada je riječ o ženama, tačnije, svaki treći građanin Crne Gore smatrao je da u manjoj ili većoj mjeri postoji diskriminacija prema ženama. Međutim, iako je ovaj podatak niži u odnosu na ostale skupine, još uvek je kao takav, predstavljao relativno visok nivo diskriminacije. Dvije godine kasnije, možemo konstatovati da je diskriminacija manje izražena i to: prema starijim osobama (sa 36 na 32 procenta); prema nacionalnim manjinama (sa 35 na 31%); prema Romima (sa 63 na 60%) i prema osobama sa invaliditetom (sa 58 na 51%). Jedino prema pripadnicima LGBT zajednice i ženama je nešto izraženiji stepen diskriminacije i to: u odnosu na žene za 3% (sa 32 na 35), a u odnosu na pripadnike LGBT populacije za nešto manje od 4 % (sa 49 na 53).

Aktivnosti na poboljšanju društvenog položaja osoba sa invaliditetom kada je u pitanju njihovo uključivanje u politički i javni život proizašla su iz saznanja o njihovoj društveno-političkoj zapostavljenosti. Stoga smo, po prvi put u Crnoj Gori, na predsjedničkim izborima u aprilu 2013. realizovali pilot – projekat kojim je omogućeno u potpunosti samostalno i tajno glasanje slijepim i slabovidim osobama putem "glasačkog šablona". Ovo je označeno kao prvi korak u stvaranje mogućnosti za aktivno učešće svih građana u političkom i javnom životu što je jedna od najvažnijih pretpostavki demokratije.

4.2. Obrazovanje

Sistemske zakone u oblasti obrazovanja uvažili su Koncept opšte ustavne garancije o obrazovanju manjina, na nivou uopštih ciljeva i principa obrazovanja i pojedinačnih odredbi. Suštinski, sistem je usmjeren na integraciju manjina, uz očuvanje njihovog identiteta. Učenici manjinskih zajednica imaju pravo za obrazovanje na maternjem jeziku. Akcenat je na nastavnom planu i programu koji uključuje teme iz domena maternjeg jezika i književnosti, istorije, umjetnosti i kulture manjina i druge sadržaje koji promoviše međusobnu toleranciju i suživot. Pored sadržaja uključenih u redovne predmetne programe, na raspolaganju je mogućnost da kroz 20% otvorenog sadržaja prepoznaju specifičnosti u smislu nacionalne kulture, istorije, umjetnosti. Nastava na albanskom jeziku organizovana je na svim nivoima obrazovanja, od predškolskog do visokog. Predškolsko vaspitanje i obrazovanje na albanskom jeziku sprovodi se za 276 djece u Podgorici – Tuzi, Plavu i Ulcinju.

U krajevima sa većinskim albanskim stanovništvom (Podgorica – Tuzi, Bar, Plav, Ulcinj, Rožaje) nastava se izvodi u 12 osnovnih škola („Đerđ Kastrioti Skenderbeg“, „Džafer Nikočević“, „Hajro Šahmanović“, „29. Novembar“, „Jedinstvo“, „Mahmut Lekić“, „Đerđ Kastrioti Skenderbeg“, „Daciće“, „Bedri Elezaga“, „Boško Strugar“, „Marko Nukulović“,

„Maršal Tito”) na albanskom jeziku za 2822 učenika (1490, dječaka, 1332 djevojčice), odnosno u srednjim mješovitim školama "Bećo Bašić" i "Bratstvo jedinstvo", gimnazijama "25. maj" i "Drita" za 1314 učenika (671 dječaka, 643 djevojčice).

Na nivou visokog obrazovanja organizovan je Samostalni studijski program za obrazovanje učitelja na albanskom jeziku. Osnovne studije traju 4 godine. U 2013/14. godini, na svim godinama ukupno, ima 75 studenata.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, u saradnji sa Ministarstvom obrazovanja Republike Albanije, svake školske godine obezbjeđuje određeni broj mjesta na fakultetima univerziteta u Skadru i Tirani radi upisa studenata albanske nacionalnosti iz Crne Gore.

Nastavni predmet Građansko vaspitanje u osnovnoj školi uveden je kao obavezni predmet za VI i VII razred, a Građansko obrazovanje se kao izborni predmet bira od I do IV razreda gimnazije. Oni podstiču razvoj demokratskih stavova i vrijednosti kod učenika, poštovanje ljudskih prava, razumijevanje i prihvatanju drugih i drugačijih. Izrađen je i izborni premet storija religije za osnovu školu i gimnaziju. Obavezni nastavni programisu u cilju uspostavljanja trajnih i primjenjivih znanja i vrijednosti učenika revidirani i unaprijeđeni.

Zavod za školstvo radi na profesionalnom razvoju i stručnom usavršavanju nastavnika. Nudi se niz programa koji se u cjelini ili kroz teme odnose na ljudska prava i interkulturalnost: Interkulturalno obrazovanje u osnovnoj školi i gimnaziji, Integracija romske djece u osnovne škole, Kultura ljudskih prava, Obuka za nastavu Istorije religije u osnovnoj školi i gimnaziji, Obrazovanje za društvenu pravdu – protiv predrasuda i stereotipa (programi za djecu i odrasle), Prava djeteta, Obrazovanjem protiv predrasuda, Mi narod – projekat građanin, Demokratija i obrazovanje, Teorija i praksa ljudskih prava, Istraživanje humanitarnog prava, Obuka nastavnika Građanskog vaspitanja u osnovnoj školi i Građanskog obrazovanja u gimnaziji. Realizovani programi obuke Zavoda za školstvo - Kultura ljudskih prava: broj učesnika 44, a seminara 2; Uključivanje RE djece u predškolsko obrazovanje: broj učesnika 19, a seminara 1; Nastava jezika i književnosti u II i III ciklusu osnovne škole: 102 učesnika na 3 seminara; Program obuke direktora vaspitno-obrazovnih institucija, modul Saradnja direktora sa roditeljima, školskim odborom, lokalnom i širom zajednicom: 1 seminar za 20 učesnika; Propusnica za demokratiju – podrška nastavnicima u pripremi učenika za aktivno građanstvo (Savjet Evrope): na jednom seminaru broj učesnika 21; Istraživanje humanitarnog prava (OEBS, Kancelarija u Podgorici): 15 učesnika na jednom seminaru; Obrazovanje za društvenu pravdu protiv stereotipa i predrasuda (program za odrasle): 32 učesnika na jednom seminaru; Obrazovanje za društvenu pravdu – kurikulum: 32 učesnika na jednom seminaru.

Ministarstvo prosvjete preko Nacionalne komisije za UNESCO realizovalo Projekat: „Interaktivne službe za rano i predškolsko obrazovanje” usmjeren ka deci koja žive u seoskim oblastima. Za uspostavljanje interaktivnih službi odabrane su tri opštine: Danilovgrad, Berane i Rožaje, cijeneći da im gravitira značajan broj seoskih naselja, da su multikulturalne, multivjerske, multietničke sredine. Obučeni vaspitači putem kućnih posjeta ili u lokalnom prostoru promovišu programe i aktivnosti koje se odnose na učenje i razvoj djeteta.

Kroz SIMPLE projekat u školama se promovišu jednake šanse na obrazovanje bez obzira na porijeklo, etničku ili bilo koju drugu različitost. Shodno kulturološkom, nacionalnom, jezičkom, vjerskom bogatstvu Crne Gore, obuhvaćene su osnovne škole: „21. maj” i „Savo Pejanović”, Podgorica, „Mileva Lajović Lalatović”, Nikšić, „Maršal Tito”, Ulcinj, „Drago Milović”, Tivat, „Milan Vuković”, Herceg Novi, „Hajro Šahmanović”, „Džafer Nikočević”, Plav, Gusinje, „Radomir Mitrović”, Berane. Nosioци aktivnosti u školama su stručne službe koje su sa učenicima realizovali interkulturalne radionice. Kreirani su poster o jednakosti, koji se u školama nalaze na vidljivom mjestu. Obilježen Dan

interkulturalnosti (29. januar 2014. godine je zamišljen kao Dan interekulturalnosti) koji treba da ukaže da je različitost bogatstvo. Povodom toga upriličen je događaj u JU OŠ „21. maj“, Podgorica na kojem su učenici iz škola koje učestvuju u Kampanji „Biti drugi“, pokazali svoju senzibilisanost i znanje o ovoj tematici, najprije kroz Kviz znanja, a potom likovni izraz.

U okviru projekta Savjeta Evrope i Evropske unije "Regionalna podrška inkluzivnom obrazovanju" cilj nam je da se poboljša socijalna inkluzija i kohezija u najširem značenju ovih riječi. Odabrano je sedam osnovnih i srednjih škola: OŠ „Vuk Karadžić“ Podgorica, OŠ „Mileva Lajović - Lalatović“ Nikšić, OŠ „Mustafa Pećanin“ Rožaje, Srednja mješovita škola "Bećo Bašić" Plav, Srednja mješovita škola "Ivan Goran Kovačić" Herceg Novi, Gimnazija "Tanasije Pejatović" Pljevlja i Srednja stručna škola "Sergije Stanić" Podgorica u kojima se zastupa različitost među svim učenicima.

4.3. Kultura

Oblast kulture i umjetnosti, uređena je shodno Zakonu o kulturi (Službeni list Crne Gore broj 49/08). Njime je utvrđen model ostvarivanja kulture na principima slobode stvaralaštva i poštovanja prava na kulturu, uz ravnopravno očuvanje svih kulturnih identiteta poštovanje kulturne različitosti.

Podršku i podsticaj razvoja kulture Ministarstvo kulture obezbjeđuje na nekoliko načina.

4.3.1. Izrada audiovizuelnog spota

Ministarstvo kulture je bilo zaduženo za izradu audiovizuelnog spota za medijsku prezentaciju jednogodišnjeg predsjedavanja Crne Gore međunarodnim projektom "Dekada Roma 2005-2015". Audiovizuelni spot se emitovao na javnom servisu RTCG, a isti je distribuiran i lokalnim javnim emiterima.

4.3.2. Konkurs za najbolji istraživački prilog objavljen u medijima na temu "Socijalna integracija Roma u Crnoj Gori"

Ministarstvo kulture je 2013. godine objavilo Konkurs za najbolji istraživački prilog objavljen u medijima na temu "Socijalna integracija Roma u Crnoj Gori". Isti je objavljen na sajtu Ministarstva kulture dana 28.10.2013. Cilj Konkursa je da podstakne i afirmiše novinare da se bave temama koje promovišu jednakost prava svih građana u Crnoj Gori bez obzira na porijeklo, vjeru, naciju. Novinari koji rade u medijima registrovanim u Crnoj Gori, a objavili su ili emitovali radove (štampani tekstovi, radio ili TV emisije, tekstovi na portalima) u periodu januar-decembar 2013. godine, imali su pravo učešća na Konkursu u cilju unapređenja opšte informisanosti građana o socijalnoj integraciji RE u Crnoj Gori. Dodjela nagrade povodom Konkursa biće uručena na svečanosti Svjetskog dana Roma - 8 aprila.

4.3.3 Tematski broj međunarodnog naučnog časopisa "Medijski dijalozi" posvećen RE populaciji

Ministarstvo kulture po osnovu Konkursa sufinansira proizvodnju programskih sadržaja od značaja za ostvarivanje javnog interesa u lokalnim štampanim medijima i naučnim časopisima za kulturu i teoriju medija u cilju podrške ostvarivanju prava građana na informisanje, razvoj medijskog pluralizma, promovisanje i jačanje medijske pismenosti, razvoj medijske naučne misli, podsticaj informisanja na lokalnom nivou i razvoj medijske naučno-stručne oblasti. U tom kontekstu Ministarstvo kulture je sufinansiralo tematski broj međunarodnog naučnog časopisa "Medijski dijalozi" koji je posvećen RE populaciji u kojem su zastupljene teme od javnog interesa koje se odnose na ovu populaciju.

4.3.4 Kulturna baština

Kada je u pitanju oblast kulturne baštine, Crna Gora je donošenjem Zakona o zaštiti kulturnih dobara ("Sl. list Crne Gore", br. 49/10 od 13.08.2010, 40/11 od 08.08.2011) propisala da je jedan od osnovnih ciljeva zaštite kulturnih dobara očuvanje kulturne raznolikosti kroz unaprjeđenje stanja i vrijednosti svih vrsta kulturnih dobara, njegovanje kreativnosti i razumijevanja različitih kultura i kulturnih slojeva, kao i unaprjeđivanje dijaloga među kulturama i religijama. Ministarstvo kulture je, u skladu sa članom 128 Zakona o zaštiti kulturnih dobara, Nacionalnim programom razvoja kulture 2011-2015 i Programom rada Vlade Crne Gore za 2013. godinu donijelo Program zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2013. godinu, kojim se, kroz ravnomjeran regionalni razvoj podspješuje ravnopravno očuvanje svih kulturnih identiteta manjinskih zajednica u Crnoj Gori.

Programom zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2013. godinu obezbijedena je podrška za realizaciju 59 projekata i programa na teritoriji Crne Gore. Po ovom osnovu je finansirano i sufinansirano 4 projekta koji se odnose na konzervatorska i arheološka istaživanja; 4 projekta kroz koje se izvršila revalorizacija nepokretnih kulturnih dobara i valorizacija nepokretnih i nematerijalnih dobara na teritoriji države i 2 projekta namijenjena valorizaciji televizijskih fondova emisija o kulturnoj baštini; 2 projekta iz oblasti integralne zaštite; 10 projekata koji podrazumijevaju izradu konzervatorskih projekata i/ili sprovođenje konzervatorskih mjera; 7 projekata za potrebe edukacije i doedukacije stručnog kadra; 13 projekata iz oblasti popularizacije i prezentacije kulturne baštine; 6 projekata u okviru kojih će se vršiti popunjavanje i obogaćivanje fondova pokretnim kulturnim dobrima; 11 projekata u okviru kojih će se, odgovorajućom opremom poboljšati uslovi za zaštitu, očuvanje i prezentaciju kulturnih dobara.

Shodno navedenom, a radi zaštite, valorizacije i unaprjeđenja stanja kulturnih dobara i promovisanja raznolikosti kulturnog i istorijskog nasljeđa Crne Gore, u saradnji sa lokalnim ustanovama kulture, Ministarstvo kulture je finansiralo i bilo nosilac poslova za realizaciju 29 projekata, dok je u saradnji sa institucijama koje djeluju na nacionalnom nivou učestvovalo u realizaciji 30 projekata.

Ministarstvo kulture i Uprava za zaštitu kulturnih dobara ušli su u implemenraciju projekta "Revalorizacija kulturnih dobara Crne Gore sa Akcionim planom implementacije", čiji je sastavni dio stručno postavljeni koncept Elaborata o revalorizaciji nepokretnih i pokretnih kulturnih dobara. Implementacijom Projekta Revalorizacije ušlo se u proceduru izrade elaborata za oko dvije hiljade pokretnih i nepokretnih kulturnih dobara na teritoriji Crne Gore, među kojima i elaborata koji se odnose na dio kulturne baštine koji svjedoči o

raznolikosti kulturnih izraza manjinskih naroda Crne Gore. Glavni cilj Projekta i izrade Elaborata je identifikacija, očuvanje, prezentacija, uspostavljanje mjera i režima zaštite i očuvanja kulturnih vrijednosti revalorizovanih kulturnih dobara, baziranih na interdisciplinarnom istraživanju, u skladu sa Zakonom o zaštiti kulturnih dobara, podzakonskim aktima, međunarodnim propisima i standardima.

4.3.5 Kulturno-umjetničko stvaralaštvo

Podršku i podsticaj razvoja kulture Ministarstvo kulture obezbjeđuje na nekoliko načina. Osnovni i prioritetni vid podrške je sufinansiranje kulturno-umjetničkog stvaralaštva po osnovu javnog konkursa, koji je namijenjen svim akterima crnogorske kulturne scene, pod jednakim uslovima, pa i pripadnicima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Kriterijum koji se primjenjuje kod selekcije projekata su, prije svega, kvalitet umjetničke produkcije i reference realizatora, uz promociju multikulturalnih vrijednosti Crne Gore, doprinos očuvanju tradicije i sl. Pored navedenog, značajniji vid podrške u kulturi obezbjeđuje se realizacijom posebnog Vladinog programa „Razvoj kulture na sjeveru“, koji se odnosi na 11 opština sjevernog dijela Crne Gore, gdje živi veliki broj pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Na osnovu javnog konkursa realizovanog u 2013. godini, obezbijeđena je podrška za produkciju ukupno 151 projekta iz svih oblasti kulture i umjetnosti (likovna umjetnost, muzičko-scenska djelatnost, književnost i književno prevođenje, manifestacije i festivali, pozorišna i filmska produkcija). Među kandidovanim projektima i programima bio je mali broj prijava koje bi mogle biti tretirane kao kulturni projekti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i oni su pretežnim dijelom podržani, i to: tri *likovna projekta* (umjetnici iz Bijelog Polja Aldemar Ibrahimović i Abaz Dizdarević i Ibrahim Kurpejović iz Rožaja); jedan projekat iz oblasti muzičke djelatnosti (Senad Gačević kompozitor iz Podgorice - nove horske kompozicije); dva projekta književnog prevođenja (književnici iz Ulcinja Hadži Šabani i Ćazim Muja) i dva projekta nove književne produkcije (Kemal Musić i safet Sijarić Bijelo Polje).

U kontinuitetu od 2009. godine Ministarstvo sprovodi poseban program podrške razvoja kulture, koji se odnosi na 11 opština sjevernog dijela Crne Gore. Program je od posebnog značaja za razvoj kulture, jer se njegovom realizacijom ostvaruje ravnomjeran razvoj kulture u Crnoj Gori i sufinansiraju aktivnosti kojima se doprinosi unapređivanju i prezentaciji stvaralaštva manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, budući da na navedenom području živi njihov veliki broj.

Tokom 2013. godine Ministarstvo kulture je nastavilo sa podrškom produkciji programa od posebnog značaja za opštine na sjeveru i razmjeni programa između srodnih institucija kulture u Crnoj Gori. U ovom dijelu programskih zadataka podržana je realizacija 33 programa, među kojima su najznačajniji multimedijalni kulturni sadržaji kojima se promoviše kultura manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i kulturno nasljeđe, a realizuju se kroz formu kulturno-umjetničkih manifestacija i festivala (Plavski književni susreti, Dani borovnice, Festival dječijeg stvaralaštva „Zlatna pahulja“ i Krilata Seošnica Rožaje, Festival tamburaša Bijelo Polje i Festival dramskih amatera, „Polimske

književne staze“, Mojковаčka filmska jesen, Dani humora i satire „Vuko Bezarević“, Likovne kolonije u Plavu, Beranama, Kolašinu, Mojkovcu).

Programom Razvoj kulture na sjeveru obuhvaćene su ustanove kulture u Andrijevići, Beranama, Bijelom Polju, Žabljaku, Kolašinu, Mojkovcu, Plavu, Pljevljima, Plužinama, Rožajama, Šavniku. Realizatori gostujućih programa bili su državne ustanove kulture (CSU i MCG), kao i ustanove kulture iz Podgorice, Nikšića, Bara, Herceg Novog, Cetinja.

4.4. Informisanje

U okviru informisanja pripadnika manjinskih naroda putem štampanih medija u Crnoj Gori najveći broj se izdaje na albanskom jeziku, a zastupljeni su srpski, hrvatski, romski i bosanski jezik. Štampani mediji se uglavnom finansiraju iz sredstava Fonda za manjine, izuzev nedjeljnika „Koha Javore“ (finansiran u okviru NIP „Pobjeda“) i časopisa „Alav“ (finansiran od strane Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina). Nedjeljnik „Koha Javore“ tretirao je široki spektar tema koje se odnose na kulturu, obrazovanje i naučnu djelatnost Albanaca kao i njihov suživot sa drugim narodima u Crnoj Gori. List je objavio intervjue i autorske tekstove poznatih albanskih, crnogorskih i međunarodnih autora.

Televizija Crne Gore i Radio Crne Gore shodno zakonskim obavezama u svoje programe emituju emisije posvećene afirmaciji manjinskih prava u Crnoj Gori. S ovim ciljem tokom 2013. godine Javni servis RTV Crne Gore je emitovao sledeće programe:

Lajmet-(Vijesti): (53x 10')

Žanr: informativni program, sopstvena produkcija

Dinamika emitovanja: radnim danima u 15 sati i 10 minuta

Trajanje: 10'

Ukupan broj emitovanih emisija u I kvartalu: 53

Ukupna minutaža emitovanih emisija u I kvartalu: 530'

Dnevna emisija emituje se svakog dana od ponedjeljka do petka, što znači pet dana nedeljno. Emisija traje oko 10 minuta i obuhvata dnevne događaje u zemlji i inostranstvu sa posebnim akcentom na područja gdje žive Albanci u Crnoj Gori.

53 x 635 € = 33.655 €

Mozaiku : (11 x 45')

Žanr: dokumentarno-zabavni program, sopstvena produkcija

Dinamika emitovanja: subotom u 14 sati i 10 minuta

Trajanje: 45'

Ukupan broj emitovanih emisija u I kvartalu: 11

Ukupna minutaža emitovanih emisija u I kvartalu: 520'

Emisija obuhvata uglavnom sporovodne priloge koje pripremaju novinari i saradnici redakcije sa terena, uglavnom sa područja gdje žive Albanci u CG.

Obuhvataju razne priloge iz obrazovanja, kulture, stvaralaštva, turizma, poljoprivrede, politike, ekologije i sl. Emituju se i četiri do šest pjesama u svakoj emisiji.

11 x 2.560 € = 28.160 €

Lajmet-(Vijesti): (57x 10')

Žanr: informativni program, sopstvena produkcija

Dinamika emitovanja: radnim danima u 15sati i 10minuta

Trajanje: 10'

Ukupan broj emitovanih emisija u II kvartalu: 57

Ukupna minutaža emitovanih emisija u II kvartalu: 570'

Dnevna emisija emituje se svakog dana od ponedjeljka do petka, što znači pet dana nedeljno. Emisija traje oko 10 minuta i obuhvata dnevne događaje u zemlji i inostranstvu sa posebnim akcentom na područja gdje žive Albanci u Crnoj Gori.

57 x 635 € = 36.195 €

Mozaiku : (12 x 45')

Žanr: dokumentarno-zabavni program, sopstvena produkcija

Dinamika emitovanja: subotom u 14sati i 10 minuta

Trajanje: 45'

Ukupan broj emitovanih emisija u II kvartalu: 12

Ukupna minutaža emitovanih emisija u II kvartalu: 540'

Emisija obuhvata uglavnom sporovozne priloge koje pripremaju novinari i saradnici redakcije sa terena, uglavnom sa područja gdje žive Albanci u CG.

Obuhvataju razne priloge iz obrazovanja, kulture, stvaralaštva, turizma, poljoprivrede, politike, ekologije i sl. Emituju se i četiri do šest pjesama u svakoj emisiji.

12 x 2.560€= 30.720 €

Emisija MOSTOVI

(posvećena kulturi, tradiciji i običajima manjinskih naroda u Crnoj Gori)

3. 04. Ašik mahala

dokumentarna emisija

trajanje: 27. 40

termin emitovanja: 15. 05 , II program - reprizno

7. 04. Džoni

(portret glumca i recitatora Džonija Hodžića)

dokumentarna emisija

trajanje: 28.00

termin emitovanja: 13. 30 - premijerno

10. 04. Džoni

termin emitovanja: 15. 00 , II program - reprizno

14. 04. Aida

dokumentarna emisija

trajanje: 27. 20

termin emitovanja: 13. 30 - premijerno

17. 04. Aida

termin emitovanja: 14. 10, II program - reprizno

21. 04. Razgovor, Zef Bato Dedivanović, I dio

intervju

trajanje: 26. 40

termin emitovanja: 13. 30 - premijerno

23. 04. Razgovor, Zef Bato Dedivanović, I dio

termin emitovanja: 15. 00, II program - reprizno

28. 04. Razgovor, Zef Bato Dedivanović, II dio

intervju

trajanje: 27. 50

termin emitovanja: 13. 30 - premijerno

30. 04. Razgovor, Zef Bato Dedivanović, II dio

termin emitovanja: 15. 05, II program - reprizno

Maj 2013. godine:

5. 05. Duhovna glazba Hrvata u Skadru

reportaža

trajanje: 27. 00

termin emitovanja: 13. 30 - premijerno

8. 05. Duhovna glazba Hrvata u Skadru

termin emitovanja: 12. 30, II program - reprizno

12. 05. Nacionalni ansambl narodnih pjesama i igara Albanije

reportaža

trajanje: 28. 00

termin emitovanja: 13. 30 - premijerno

15. 05. Nacionalni ansambl narodnih pjesama i igara Albanije

termin emitovanja: 15. 05, II program - reprizno

19. 05. Sahat kulo ostala bez sata

(braća Nezir i Hamza Haverić)

dokumentarna emisija

trajanje: 27. 00

termin emitovanja: 13. 30 - premijerno

21. 05. Sahat kulo ostala bez sata

termin emitovanja: 15. 05, II program - reprizno

26. 05. Tambura i prijatelji

dokumentarna emisija

trajanje: 28. 00

termin emitovanja: 13. 30 - premijerno

29. 05. Tambura i prijatelji

termin emitovanja: 14. 25, II program - reprizno

Jun 2013. godine:

2. 06. Čekajući nedjelju

dokumentarna emisija

trajanje: 28. 30

termin emitovanja: 13. 30 - premijerno

4. 06. Čekajući nedjelju

termin emitovanja: 15. 10, II program - reprizno

9. 06. Moje pozorište i moji snovi

- (glumica Jadranka Mamić)
dokumentarna emisija
trajanje: 28. 28
termin emitovanja: 13. 30 - premijerno
11. 06. Moje pozorište i moji snovi
termin emitovanja: 13. 10 - reprizno
11. 06. Na krilima zavičaja
(Đeka Dukaj)
dokumentarna emisija
trajanje: 28. 10
termin emitovanja: 13. 30 - premijerno
19. 06. Na krilima zavičaja
termin emitovanja: 15. 00 - reprizno
23. 06. Vrt divljih trešanja
(portret pisca Senada Karadžuzovića)
dokumentarna emisija
trajanje: 28. 25
termin emitovanja: 13. 30 - premijerno
- Ukupan broj emitovanih emisija u I kvartalu: 12
Ukupna minutaža emitovanih emisija u I kvartalu: 336'
12 x 960€ = 11.520€

Serijal MOSTOVI

(posvećen kulturi, tradiciji i običajima manjinskih naroda u Crnoj Gori)

Jul 2013. godine:

2. 07. "Boje sjevera u ogledalu mora"
izložba bošnjačkih slikara sa sjevera Crne Gore u Tivtu
reportaža
trajanje: 21. 30
termin emitovanja: 14. 45 - reprizno
7. 07. "Sevdalinke Crne Gore u Sarajevu 2013.", I dio
reportaža
trajanje: 28. 00
termin emitovanja: 14. 50 - premijerno
9. 07. Isto
termin emitovanja: 14. 45 - reprizno
14. 07. "Sevdalinke Crne Gore u Sarajevu 2013.", II dio
reportaža
trajanje: 28. 30
termin emitovanja: 15. 50 - premijerno
16. 07. Isto
termin emitovanja: 13. 30 - reprizno
21. 07. "Sevdalinke Crne Gore u Sarajevu 2013.", III dio
reportaža

trajanje: 29. 00

termin emitovanja: 15. 50 - premijerno

23. 07. Isto

termin emitovanja: 14. 05 - reprizno

28. 07. "Merhamet Ruždije Adžovića"

dokumentarna emisija

trajanje: 28. 40

termin emitovanja: 15. 50 - premijerno

30. 07. Isto

termin emitovanja: 14. 10 - reprizno

Avgust 2013. godine:

4. 08. "Veče sevdaha 2013., Safet Drljan sa prijateljima", I dio

koncert

trajanje: 25. 10

termin emitovanja: 15. 50 - premijerno

7. 08. Isto

termin emitovanja: 14. 10 - reprizno

11. 08. "A đe idemo"

portret muzičara Sabahudina Delića

dokumentarna emisija

trajanje: 27. 30

termin emitovanja: 15. 50 - premijerno

14. 08. Isto

termin emitovanja: 14. 30 - reprizno

18. 08. "Mora doći još jedno proljeće"

portret albanskog pjesnika Hadži Šabanija

dokumentarna emisija

trajanje: 28. 30

termin emitovanja: 15. 50 - premijerno

21. 08. Isto

termin emitovanja: 13. 35 - reprizno

25. 08. "Dora"

dokumentarna emisija

trajanje: 25. 00

termin emitovanja: 15. 50 - premijerno

28. 08. Isto

termin emitovanja: 13. 40 - reprizno

Septembar 2013. godine:

1. 09. "Tambure u Milet bašti"

festival nove tamburaške pjesme u Pljevljima

koncert

trajanje: 27. 00

termin emitovanja: 15. 50 - premijerno

4. 09. Isto

- termin emitovanja: 14. 10 - reprizno
8. 09. "Dina I violina"
dokumentarna emisija
trajanje: 28, 50
termin emitovanja: 15. 50 - premijerno
11. 09. Isto
termin emitovanja: 14. 15 - reprizno
15. 09. "Veče sevdaha 2013, Safet Drljan sa prijateljima", II dio
koncert
trajanje: 26. 10
termin emitovanja: 16, 00 - premijerno
18. 09. Isto
termin emitovanja: 14. 10 - reprizno
22. 09. "Biseri iz sehare Hamdije Šahinpašića"
reportaža
trajanje: 27. 11
termin emitovanja: 16. 05 - premijerno
25. 09. Isto
termin emitovanja: 13. 40 - reprizno
29. 09. "Slikar živahnih prizora"
portret slikara Alja Smailagića
dokumentarna emisija
trajanje: 25. 00 - premijerno
- Ukupan broj emitovanih emisija u III kvartalu: 13
Ukupna minutaza emitovanih emisija u II kvartalu: 325min.
13 x 960€ = 12.480€

Emisija LAJMET:

Proizvodnja: Redakcija na albanskom jeziku TV Crne Gore
Žanr: Informativna emisija na albanskom jeziku
Termin emitovanja: 15 sati i 10 minuta
Datum emitovanja: radnim danima
Minutaža: 10 minuta
Ukupan broj emitovanih emisija u III kvartalu: 66
Ukupna minutaža emitovanih emisija u III kvartalu: 660 minuta
Obrada: TVCG
66 x 635€ = 41.910€

Emisija MOZAIKU:

Naziv emisije: Mozaiku
Proizvodnja: Redakcija na albanskom jeziku TV CG
Žanr: Informativna emisija mozaičnog tipa
Termin emitovanja: 14 sati i 5 minuta
Datum emitovanja: subotom

Minutaža: 30 minuta

Ukupan broj emitovanih emisija u III kvartalu: 5

Ukupna minutaža emitovanih emisija u III kvartalu: 150 minuta

Obrada: TV CG

5 x 2560€ = 12.800€

Emisija MOSTOVI:

(posvećena kulturi, tradiciji, običajima, mjestu i ulozi manjinskih naroda u Crnoj Gori)

Oktobar 2013. godine:

2. 10. Slikar živahnih prizora

(Aljo Smailagić)

dokumentarna emisija

trajanje: 25. 00

termin emitovanja: 13. 30 - premijerno

6. 10. Od Kuća do Kelna

(romski pisac Ruždija Sejđović)

dokumentarna emisija

trajanje: 27. 00

termin emitovanja: 13. 30 - reprizno

13. 10. Bihorci Bjelopoljskog pozorišta - reportaža

trajanje: 27. 47

termin emitovanja: 13. 30 - premijerno

15. 10. Isto

termin emitovanja: 14. 10 (II program) - reprizno

20. 10. Novi svijet

(o hrvatskom pjesniku iz Boke Viktoru Vidi) - reportaža

trajanje: 28. 00

termin emitovanja: 13. 30 - premijerno

22. 10. Isto

termin emitovanja: 15. 10 (II program) - reprizno

27. 10. Vrt divljih trešanja

(portret pjesnika Senada Karadževića)

termin emitovanja: 13. 30 - reprizno

Novembar 2013. godine:

3. 11. Istorija Muslimana Crne Gore

dokumentarna emisija

trajanje: 21. 43

termin emitovanja: 13. 30 - premijerno

5. 11. Isto

termin emitovanja: 17. 20 (II program) - reprizno

10. 11. Crna Gora naša - reportaža

trajanje: 28.00

termin emitovanja: 13. 30 - premijerno

12. 11. Isto

termin emitovanja: 14. 20 (II program) - reprizno

17. 11. Emirovi ispunjeni snovi

dokumentarna emisija

trajanje: 25. 20

termin emitovanja: 13. 30 - premijerno

19. 11. Isto

termin emitovanja: 15. 50 (II program) - reprizno

24. 11. Motivi sjevera i Mediterana

(slikarka Sabaheta Beka Masličić)

dokumentarna emisija

trajanje: 27. 45

termin emitovanja: 13. 30 - premijerno

26. 11. Isto

termin emitovanja: 15. 50 (II program) - reprizno

Decembar 2013.godine:

1. 12. Savremene baletske minijature - koncert

trajanje: 27. 50

termin emitovanja: 13. 30 - premijerno

3. 12. Savremene baletske minijature - koncert

termin emitovanja: 16. 10 (II program) - reprizno

8. 12. Sve Goranove pjesme

dokumentarna emisija

trajanje: 26. 30

termin emitovanja: 13. 30 - premijerno

10. 12. Sve Goranove pjesme

termin emitovanja: 14. 20 (II program) - reprizno

15. 12. Ne želimo da platimo, nećemo da platimo

(predstava albanskog pozorišta) - reportaža

trajanje: 24. 00

termin emitovanja: 13. 30 - premijerno

17. 12. Isto

termin emitovanja: 17. 10 (II program) - reprizno

22. 12. Sevdah šansona Anele Čindrak

dokumentarna emisija

trajanje: 28. 30

termin emitovanja: 13. 30 - premijerno

22. 12. Bajkoviti pripovjedač

(dokumentarni film o Ćamilu Sijariću)

trajanje: 52. 17

termin emitovanja: 22. 30 - premijerno

24. 12. Isto

termin emitovanja: 15. 50 (II program) - reprizno

29. 12. Fatan, 20 godina kasnije

dokumentarna emisija

trajanje: 25. 40

termin emitovanja: 13. 30 - reprizno

Televizija Crne Gore emituje sadržaje koji govore o kulturi, tradiciji, običajima i životu svih manjinskih naroda. Posebno kroz obrazovno-naučni program postoje specijalni sadržaji vezani za nacionalni identitet manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Ukupan broj premijerno emitovanih emisija u IV kvartalu: 12

Ukupna minutaža emitovanih emisija u IV kvartalu: 184'

12 x 960€ = 11.520€

Lajmet-(Vijesti): (53x 10')

Žanr: informativni program, sopstvena produkcija

Izvještaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2013. godini

Dinamika emitovanja: radnim danima u 15sati i 10minuta

Trajanje: 10'

Ukupan broj emitovanih emisija u IV kvartalu: 53

Ukupna minutaža emitovanih emisija u II kvartalu: 530'

Dnevna emisija emituje se svakog dana od ponedjeljka do petka, što znači pet dana nedjeljno. Emisija traje oko 10 minuta i obuhvata dnevne događaje u zemlji i inostranstvu sa posebnim akcentom na područja gdje žive Albanci u Crnoj Gori.

53 x 635 € = 33.655 €

Mozaiku : (11 x 45')

Žanr: dokumentarno-zabavni program, sopstvena produkcija

Dinamika emitovanja: subotom u 14sati i 10 minuta

Trajanje: 45'

Ukupan broj emitovanih emisija u IVkvartalu: 11

Ukupna minutaža emitovanih emisija u IV kvartalu: 495'

Emisija obuhvata uglavnom sporovozne priloge koje pripremaju novinari i saradnici redakcije sa terena, uglavnom sa područja gdje žive Albanci u CG.

Obuhvataju razne priloge iz obrazovanja, kulture, stvaralaštva, turizma, poljoprivrede, politike, ekologije i sl. Emituju se i četiri do šest pjesama u svakoj emisiji.

11 x 2.560€ = 28.160 €

-Ukupan broj emisija na albanskom jeziku i jezicima etnickih grupa: 312

-Ukupno minuta programa na albanskom jeziku

i jezicima etnickih grupa: 5015 minuta

-Minut programa na albanskom jeziku i jezicima etnickih grupa košta: 57.32 €

Za emisije na albanskom jeziku i jezicima etnickih grupa utrošeno je 287.495 €

RADIO CRNE GORE

Radio emisije o životu, kulturi, običajima, tradiciji idr. ostalih manjinskih zajednica su realizovane u sklopu redovnih emisija radija „Crne Gore“.

Lokalni javni radio-difuzni servis Radio Bar (redakcija na albanskom jeziku) emituje programske sadržaje na albanskom jeziku kroz informativno-zabavni program pet puta nedjeljno, u trajanju po 45 minuta. Lokani javni radio-difuzni servis - Radio Ulcinj emituje program dvojezično: 70% na albanskom, a 30% na crnogorskom jeziku. Radio Roštaje, Radio Kotor, Radio Tivat, Radio Nikšić, Radio Bar emituju emisije o lokalnim temama i temama o manjinskim narodima. Takođe, krajem 2009. godine je počeo sa emitovanjem programa »Dux-radio«, osnovan "u interesu očuvanja identiteta promoviranja povijesne kulturne baštine te zaštite prava Hrvata kao manjinskog i autohtonog naroda u Crnoj Gori", a osnivač je NVO Hrvatska krovna zajednica "DUX Croatorum". Od 2009. Godine program emituje i srpski radio »Kul«, finansiran od strane Fonda za manjine. Od 08. aprila 2011. godine program emituje i »Romski radio«, finansiran iz sredstava namjenjenih za sprovođenje Strategije za poboljšanje položaja RAE populacije u Crnoj Gori 2008-2012.

RADIO CRNE GORE

Lajmet (Vijesti): (365 emisija x 3 min.)

Žanr: informativni program

Dinamika emitovanja: svakodnevno

Termin emitovanja: svakodnevno u 8.05 h

Minutaža: 3' (prosječno)

Ukupan broj realizovanih emisija u 2013: 365

Ukupna minutaža relizovanih emisija u 2013 : 1.095

365 x 9 € = 3285 €

Ditari (Dnevnik): (312 emisija x 30 min.)

Žanr: informativni program

Dinamika emitovanja: svakodnevno

Termin emitovanja: radnim danima u 17.30 h

Minutaža: 30'

Ukupan broj realizovanih emisija u 2013: 312

Ukupan minutaža realizovanih emisija u 2013: 9.360

312 x 31€ = 9672 €

Emisiju čine informacije i izvještaji o dnevnim, domaćim i inostranim aktuelnostima, u prvom redu aktuelnosti od značaja za Albance u Crnoj Gori.

Ne fund te javes (Na kraju nedelje): (52 emisije x 30 min.)

Žanr: informativni program

Dinamika emitovanja: nedeljno

Termin emitovanja: subota 17.30 h

Ukupan broj realizovanih emisija u 2013: 52

Ukupna minutaža realizovanih emisija u 2013: 1560

52 x 340 € = 17.680 €

Informativno-muzička emisija posvećena tradiciji, kulturi, obrazovanju, poljoprivredi, turizmu i drugim aktuelnim temama za albansko stanovništvo u Crnoj Gori.

Od 13. jula 2011. Redakcija na albanskom jeziku priprema i Vijesti dana za Web stranicu RTCG na Internetu.

Emisija o Romima: (24 emisije x 30 min.)

Žanr: informativni program

Dinamika emitovanja: petastodnevno

Termin emitovanja: ponedjeljak u 19.30

Minutaža: 30'

Ukupan broj realizovanih emisija u 2013: 24

Ukupna minutaža realizovanih emisija u 2013: 720'

24 x 925 € = 22.200 €

Emisije predstavljaju sopstvenu produkciju i dio su plana za 2013.

Govorno-muzička emisija o aktelnim pitanjima života, obrazovanja i integracije romskog stanovništva u Crnoj Gori u društvene tokove. U najvećem dijelu emisije koristi se romski jezik, a govorni sadržaj ilustrovan je romskom muzikom.

U 2013.godini dominirale su teme iz svakodnevnog života, stambeni problemi, problemi zapošljavanja, obrazovanja, kulture, komunikacije, kao i informacije o radu nevladinih organizacija koje se bave integracijom Roma u društvene tokove.

-Ukupan broj emisija na albanskom jeziku

i jezicima etnickih grupa: 753

-Ukupno minuta programa: 12735 min.

-Minut programa košta: 4.15 €

Za emisije na albanskom jeziku utrošeno je: 52.837€

Naročito je važno istaći da satelitski program TV „Crna Gora“, s obzirom da je uglavnom namjenjen crnogorskoj dijaspori, a s obzirom da veliki dio te dijaspore pripada

manjinskim zajednicama, svoj sadržaj prilagođava ovoj činjenici, tako da je veći dio programa namjenjen manjinama.

4.5. Upotreba jezika i pisma

Najznačajniji pravni akti kojima je regulisana upotreba jezika i pisma su: Zakon o manjinskim pravima i slobodama, Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju, Opšti zakon o obrazovanju i vaspitanju, Zakon o visokom obrazovanju, Zakon o radio-difuziji, Zakon o radio-difuznim servisima Radio Crne Gore i Televizija Crne Gore, Zakon o ličnom imenu, Zakon o ličnoj karti, Zakon o putnim ispravama, Zakon o matičnim registrima, Zakon o izdavaštvu, Zakon o kinematografiji, Zakon o pozorišnoj djelatnosti, Zakonik o krivičnom postupku, Zakon o parničnom postupku, Zakon o upravnom sporu, Zakon o opštem upravnom postupku, Zakon o lokalnoj samoupravi, Zakonom o izboru odbornika i poslanika, Zakon o zabrani diskriminacije, Statut Glavnog grada, Poslovnik Skupštine Glavnog grada, Statutarna odluka Gradske opštine Tuzi, Poslovnik Gradske opštine Tuzi, Statut Opštine Ulcinj, Statut Opštine Plav, Poslovnik Skupštine Opštine Ulcinj, Poslovnik Skupštine Opštine Plav, Odluka o određivanju biračkih mjesta za izbor pet poslanika u Skupštinu Crne Gore. Sadržaj i praktična primjena ovih akata je detaljno prikazana u izvještajima o razvoju i zaštiti prava manjina za 2008. i 2009. godinu.

S obzirom na interesovanje Skupštine Crne Gore za primjenu Zakona o ličnoj karti, Zakona o putnim ispravama i Zakona o matičnim registrima, daje se sljedeći prikaz:

a) U periodu od 01.01.2013. godine, zaključno sa 31.12.2013. godine, za crnogorske državljane koji u službenoj upotrebi koriste crnogorski, srpski, bosanski, albanski ili hrvatski jezik, podaci u ličnoj karti su unijeti i na jednom od tih jezika, a ime i prezime unijeto je samo na jeziku podnosioca zahtjeva, i to:

- srpski jezik – 1.938;
- bosanski jezik – 40;
- albanski jezik – 406;
- hrvatski jezik – 10.

b) U periodu od 01.01.2013. godine, zaključno sa 31.12.2013. godine, na zahtjev podnosioca zahtjeva, podaci o imenu i prezimenu unijeti su u pasoš na zahtjev podnosioca zahtjeva na jezicima u službenoj upotrebi, i to:

- srpski jezik – 695;
- bosanski jezik – 24;
- albanski jezik – 349;
- hrvatski jezik – 12.

c) Članom 3 Zakona o matičnim registrima („Sl. list CG“, br. 47/08, 41/10 i 40/11) propisano je sljedeće:

Matični registri se vode, a izvodi i uvjerenja izdaju na crnogorskom jeziku. Lično ime pripadnika manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice upisuje se u matične registre na njegovom jeziku i pismu, u skladu sa zakonom. Lično ime stranca upisuje se na jeziku podnosioca zahtjeva latiničnim pismom. Lično ime u matičnim registrima može biti upisano samo na jednom jeziku i pismu. Izuzetno, prezime koje se stiče prilikom zaključenja braka upisuje se na jeziku lica čije se prezime uzima ili pridružuje, pri čemu novo lično ime mora biti upisano na jednom pismu. Podaci o mjestu, opštini i državi koji se odnose na pripadnika manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice upisuju se i na jeziku i pismu tog manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice, u skladu sa zakonom. Izvodi i uvjerenja iz matičnih registara za pripadnika

manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice izdaju se i na jeziku i pismu tog manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice, u skladu sa zakonom.

Radi implementacije ove norme, izvod iz matičnog registra rođenih, izvod iz matičnog registra umrlih i uvjerenje o crnogorskom državljanstvu izdaju se na zahtjev podnosioca zahtjeva, na sljedećim obrascima:

- crnogorski jezik – latiničnim pismom;
- srpski jezik – ćiriličnim pismom;
- bosanski jezik – latiničnim pismom (dvojezično);
- albanski jezik – albanskim pismom (dvojezično);
- hrvatski jezik - latiničnim pismom (dvojezično).

Pod terminom «dvojezično» podrazumijeva se pisanje na crnogorskom jeziku latiničnim pismom, kao službenim jezikom, i pisanje na jednom od jezika u službenoj upotrebi. status u dijelu koji se tiče naknadnog upisa u matični registar djece rođene izvan zdravstvenih ustanova u Crnoj Gori.

4.6. Učešće u javnom životu i politička participacija

Učešće ili zastupljenost pripadnika manjina u političkom i javnom životu Crne Gore ima uporište u postojećem zakonodavstvu. Ustav Crne Gore u članu 79, tačka 9 i 10 jemči pravo na autentičnu zastupljenost pripadnika manjina u Skupštini Crne Gore i skupštinama jedinica lokalne samouprave u kojima čine znatan dio stanovništva, shodno principu afirmativne akcije, kao i pravo na srazmjernu zastupljenost u javnim službama, organima državne vlasti i lokalne samouprave.

Skupština Crne Gore je 08. septembra 2011. godine donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o izboru odbornika i poslanika. Između ostalog, ovim Zakonom je na bliži način definisana ustavna garancija manjinskim narodima i drugim manjinskim nacionalnim zajednicama „na autentičnu zastupljenost u Skupštini Crne Gore i skupštinama jedinica lokalne samouprave u kojima čine značajan dio stanovništva, shodno principu afirmativne akcije“ (član 79, stav 1, tačka 9 Ustava Crne Gore). Princip afirmativne akcije definisan izbornim zakonodavstvom.

Poslije Parlamentarnih izbora, održanih 14. oktobra 2012. godine, konstituisanja novog skupštinskog saziva, struktura Parlamenta je sljedeća: Bošnjaka 11, Albanaca 5, Muslimana 1, Hrvata 1.

Izborom nove Vlade Crne Gore decembra 2012. godine, od 18 članova Vlade, 3 su pripadnici manjinskih naroda (16,66%). Potpredsjednik Vlade je po nacionalnosti Bošnjak, Ministar za ljudska i manjinska prava je po nacionalnoj pripadnosti Musliman, a Ministarka bez portfelja je Hrvatica.

Novim zakonskim rješenjima stvorene su pretpostavke za dobijanje relevantnih i pouzdanih podataka o nacionalnoj strukturi državnih službenika i namještenika. Uprava za kadrove, u skladu sa članom 118 Zakona o državnim službenicima i namještenicima vodi Centralnu kadrovsku evidenciju o državnim službenicima i namještenicima, koja između ostalog, obuhvata i podatke o ličnosti (ime i prezime, nacionalnost i maternji jezik, adresa i jedinstveni matični broj građana - JMBG i dr). Na ovaj način, Zakonom je obezbjeđena obaveza vođenja kadrovske evidencije koja sadrži i podatke o manjinskom aspektu zaposlenih.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je u toku 2011. godine, u saradnji sa Upravom za kadrove, izradilo Informaciju o zastupljenosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u javnim službama, organima državne vlasti i lokalne samouprave. U cilju realizacije zadatka, izrađen je upitnik sa uputstvom za njegovo

popunjavanje. Upitnik je distribuiran svim organima državne uprave, lokalnim samoupravama i pravosudnim organima. Ukupno je obuhvaćeno 143 organa. Na adresu Ministarstva je vraćeno 13.900 popunjenih upitnika koji su unešeni u posebno izrađen kompjuterski program. Poslije obrade i analize dobijenih podataka i predloga posebnih mjera, Vlada Crne Gore se upoznala sa ovom Informacijom na sjednici od 07. jula 2011. godine. Prilikom razmatranja ovog dokumenta, ukazano je na potrebu da se nastavi sa prikupljanjem podataka i »po dubini«, odnosno da Ministarstvo za manjinska prava i Uprava za kadrove pripreme Informaciju o zastupljenosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u institucijama i ustanovama prosvjete, zdravstva i socijalne i dječije zaštite.

Osnovni cilj ovog obimnog posla jeste da ispitivanjem dođemo do tačnih i pouzdanih podataka o nacionalnoj strukturi zaposlenih u institucijama i ustanovama prosvjete, zdravstva i socijalne i dječije zaštite. Ovim ispitivanjem, takođe, želimo utvrditi i pozicije predstavnika manjina, jer je veoma važno da li manjine djelotvorno učestvuju u vršenju vlasti na svim nivoima. Ovo ispitivanje je bila dobra prilika i da prikupimo podatke o polnoj strukturi, kao i druge podatke koji nam mogu biti od koristi u našem budućem radu. Napominjemo da su prikupljeni podaci i ovog puta korišćeni samo za pomenute svrhe, da se nisu zloupotrebljavali, a kompletan proces se odvijao u skladu sa zakonskim rješenjima o tajnosti ličnih podataka.

KLJUČNI NALAZI

Od 230 institucija i ustanova koje su dostavile podatke, ukupan broj zaposlenih je 13.934, a ukupno je dostavljenih popunjenih upitnika 13.787 ili 98,94%.

Od ukupnog broja od 13.787 upitnika, u nacionalnom smislu, zaposleni su se izjasnili kao: Crnogorci 8.297 (60,18%), Srbi 2644 (19,18%), Albanci 531 (3,85%), Bošnjaci 836 (6,06%), Muslimani 337 (2,44%), Romi 4 (0,03%), Hrvati 118 (0,86%), ostali 125 (0,91%), nije se izjasnilo 175 (1,27%) i nema podataka 720 (5,22%).

U institucijama i ustanovama prosvjete, od ukupnog broja od 7.981 upitnika, u nacionalnom smislu, zaposleni su se izjasnili kao: Crnogorci 4.659 (58,38%), Srbi 1.403 (17,58%), Albanci 409 (5,12%), Bošnjaci 589 (7,38%), Muslimani 161 (2,02%), Romi 1 (0,01%), Hrvati 55 (0,69%), ostali 56 (0,70%), nije se izjasnilo 136 (1,70%) i nema podataka 512 (6,42%).

U institucijama i ustanovama zdravstva, od ukupnog broja od 5.137 upitnika, u nacionalnom smislu, zaposleni su se izjasnili kao: Crnogorci 3.221 (62,70%), Srbi 1.115 (21,71%), Albanci 107 (2,08%), Bošnjaci 229 (4,46%), Muslimani 155 (3,02%), Romi 3 (0,06%), Hrvati 52 (1,01%), ostali 57 (1,11%), nije se izjasnilo 5 (0,10%) i nema podataka 193 (3,76%).

U institucijama i ustanovama socijalne i dječije zaštite, od ukupnog broja od 669 upitnika, u nacionalnom smislu, zaposleni su se izjasnili kao: Crnogorci 417 (62,33%), Srbi 126 (18,83%), Albanci 15 (2,24%), Bošnjaci 18 (2,69%), Muslimani 21 (3,14%), Romi 0 (0,00%), Hrvati 11 (0,84%), ostali 12 (1,79%), nije se izjasnilo 34 (5,08%) i nema podataka 15 (2,24%).

4.7. Razvojna i ekonomska politika

Jedan od ekonomskih imperativa Crne Gore je ujednačen regionalni razvoj. Ova činjenica je veoma značajna i sa aspekta zaštite i unapređenja manjinskih prava, s obzirom na činjenicu da je veliki broj manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica skoncentrisan na manje razvijenim sjevernim područjima. Strategijom manjinske politike je ekonomski razvoj sredina sa znatnim učešćem manjinske populacije prepoznat kao oblast kojoj se treba posvetiti još veća pažnja, zbog toga je ovim Izvještajem dat kratak prikaz aktivnosti i na tom polju.

4.7.1. Izrada planskih dokumenata

Donešeni su: DSL "Dio sektora 58 – turistički kompleks Ponta" - Ruža vjetrova, DSL "Aerodrom - Tivat" - Sektor 24, DSL "Dio Sektora 56" - Marina Bar i Izmjene i dopune DSL "Arsenal" Tivat. Takođe, donešena je i Studija valorizacije prostora u cilju proizvodnje energije iz obnovljivih solarnih izvora.

U proceduri donošenja je: PPPN za Nacionalni park Lovćen usvojen od strane Vlade Crne Gore i proslijeđen Skupštini Crne Gore na donošenje.

U toku je izrada: PPPN za Obalno područje Crne Gore (ugovorena vrijednost 1.395.777 €), PPPN za Durmitorsko područje (ugovorena vrijednost 950.000 €), DPP za prostor višenamjenskih akumulacija na rijeci Morači (ugovorena vrijednost 330.000 €), DPP za prostor višenamjenske akumulacije na rijeci Komarnici (ugovorena vrijednost 170.000 €), DPP za Jadransko – jonski autoput (ugovorena vrijednost 275.000 €), DPP za Termoelektranu Pljevlja (ugovorena vrijednost 140.000 €), DSL za djelove sektora 43 i 45, DSL za djelove sektora 47 i 48 – Budva, DSL "Dio sektora 46 - Kamenovo" – Budva, DSL "Virpazar", DSL "Mihailovići", LSL "Dubovica I", PUP Opštine Ulcinj, LSL „Trešanjski Mlin”.

U toku je izbor obrađivača za: PPPN za NP Prokletije, DSL „Sektor 20 i sektor 21”, DSL „Dio sektora 22” i LSL "Dubovica II".

Planira se izrada: PPPN za NP Skadarsko jezero, državne studije lokacija u okviru Prostornog plana posebne namjene za morsko dobro, DPP za valorizaciju hidropotencijala i DPP za koncesije, DPP za infrastrukturne projekte i elektroenergetske objekte, Izmjene Prostornog plana Crne Gore i Bazne studije za PP Države i druga planska dokumenta.

U 2013. godini, započeta je procedura izrade geodetskih podloga i DUP-ova iz sredstava LAMP-a za sledece opštine:

1. ŠAVNIK:

- Šavnik I-sjever (59 ha)
- Šavnik II-jug (50 ha)
- Boan (38 ha)

2. MOJKOVAC:

- Podbišće I (56 ha)
- Babića Polje I (30 ha)

3. BIJELO POLJE:

- Kruševo (89 ha)

- Kisjele vode (39 ha)

4. CETINJE:

- Bajice (33 ha)
- Humci (88 ha)

5.KOLAŠIN:

- Radigojno (57 ha)

6. PLJEVLJA:

- Mali logor (15 ha)
- Veliki logor (18 ha)

7. BERANE:

- Desna obala Lima (33 ha)
- Ostrovo (66 ha)
- Bistrica (30 ha)

8. ROŽAJE:

- Suho Polje (82 ha)
- Ibarac (156 ha)

9. PLAV:

- Bogicevica (31 ha)
- Plavsko jezero (198 ha)

10. NIKŠIĆ:

- Stara varoš (15 ha)
- Grahovo (175 ha)

11. DANILOVGRAD:

- Danilovgrad centar (57 ha)
- Glave zete-Ostrog (150 ha)
- Spuž (49 ha)

Pored ovoga, u toku je izrada 7 PUP-ova koji se finansiraju iz sredstava LAMP-a. Planirano je da do 31. marta budu završeni i usvojeni PUP-ovi za sledeće opštine:

- Bijelo Polje
- Plav
- Kolašin
- Šavnik
- Cetinje
- Danilovgrad

PUP Opštine Nikšić je planiran da se završi i usvoji do 4. septembra 2014. godine.

4.7.2. Građevinarstvo

ZAKONSKA REGULATIVA

Dokumenta i propisi koji upućuju na obavezno poštovanje standarda pristupačnosti javnih objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom su:

- Konvencija UN o pravima lica sa invaliditetom;
- Evropska strategija 2010-2020.godina;
- Strategija za integraciju lica sa invaliditetom u Crnoj Gori 2008-2016 sa akcionim planovima;
- Zakon o uređenju prostora i izgradnji objekata ("Sl.list Crne Gore", br. 51/08, 34/11, 35/13, 39/13);
- Zakon o zabrani diskriminacije (čl.18, "Sl. list Crne Gore", br. 46/10 i 40/11);
- Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom (čl. 8 "Sl. list Crne Gore", br. 39/11);
- Pravilnik o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti ("Sl. list Crne Gore", br. 10/09, 48/13).

U cilju unapređenja položaja osoba sa invaliditetom, prvenstveno u oblasti pristupačnosti kao ključnog segmenta za zadovoljavanje osnovnih potreba i prava osoba sa invaliditetom Ministarstvo održivog razvoja i turizma iniciralo je brojne aktivnosti:

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata ("Sl. list CG" br. 35/13)

Ovim izmjenama, omogućeno je da lokalne uprave kroz plan privremenih objekata (pristupne rampe, liftove i sl.) obezbijede uslove za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti. Na ovaj način se omogućava brža, lakša i jeftinija izgradnja pomoćnih objekata koji treba da omoguće pristup, kretanje i boravak licima smanjene pokretljivosti postojećim objektima, jer se izgradnja istih tretira kao izgradnja privremenih objekata.

Istovremeno su Pravilnikom o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom ("Sl. list CG" br.48/13) za objekte koji tek treba da se grade pooštreni uslovi obezbjeđivanja pristupa, kretanja i boravka licima smanjene pokretljivosti i licima sa invaliditetom.

4.7.3. Prilagođavanje objekata u javnoj upotrebi za pristup, kretanje i upotrebu licima smanjene pokretljivosti i licima sa invaliditetom

Vlada Crne Gore, na sjednici od 31. oktobra 2013. godine, usvojila je Akcioni plan prilagođavanja objekata u javnoj upotrebi za pristup, kretanje i upotrebu licima smanjene pokretljivosti i licima sa invaliditetom za 2014. godinu.

Akcionim planom definisano je 13 prioriternih objekata u javnoj upotrebi koje je potrebno prilagoditi, odnosno na kojima je potrebno izvršiti uklanjanje arhitektonskih barijera u cilju stvaranja pristupačnog okruženja za sve:

- 1) Centar za socijalni rad Podgorica
- 2) Poreska uprava – Područna jedinica Podgorica
- 3) Republički fond za zdravstveno osiguranje Podgorica
- 4) Osnovni sud u Podgorici
- 5) Ekonomski fakultet u Podgorici
- 6) Skupština Crne Gore
- 7) Ministarstvo finansija
- 8) Opšta bolnica u Beranama
- 9) Dom zdravlja "Dr Niko Labović" u Beranama
- 10) Bolnica za plućne bolesti „Dr Jovan Bulajić“ Brezovik Nikšić
- 11) JZU Opšta bolnica u Nikšiću
- 12) Dom zdravlja u Nikšiću
- 13) Dom zdravlja u Pljevljima, zgrada laboratorije i rentgena.

Kapitalnim budžetom Crne Gore za 2014. godinu opredijeljena su sredstva u iznosu od 400 000 € za realizaciju Akcionog plana, od čega je 131 000 € za izradu tehničke dokumentacije a 269 000 € za izgradnju elemenata pristupačnosti.

4.7.4. Pristupačnost crnogorskih plaža

U organizaciji Udruženja paraplegičara Podgorica, u Baru, hotel „Princess“, u periodu od 20.12. do 22.12.2013. godine, održan je seminar pod nazivom „OSI Plava zvezdica“, sa ciljem upoznavanja trenutnog stanja javnih plaža u Crnoj Gori u skladu sa standardima pristupačnosti kao i prezentovanja budućih aktivnosti u cilju otklanjanja arhitektonskih barijera na crnogorskim plažama.

Tom prilikom je konstatovano da nijedna crnogorska plaža ne ispunjava uslove pristupačnosti, izuzev, djelimično, plaže Instiuta „Dr. Simo Milošević“ u Igalu.

Potrebno je, u svakoj opštini, bar po jednu plažu učiniti pristupačnu osobama sa invaliditetom. U tu svrhu, u cilju otklanjanja arhitektonskih barijera na plažama, u okviru budžeta za investicije 2014 godine, oprijedjeljena su sredstva u iznosu od 40.000€. Za njihovu realizaciju zaduženo je Morsko dobro.

Da bi se realizovali navedeni zaključci, potrebno je u okviru ovog ministarstva prilikom davanja saglasnosti na Plan privremenih objekata u zoni morskog dobra da obrati pažnju na koji način će se isti realizovati.

4.7.5. Okrugli stolovi

U cilju podizanja svijesti cjelokupne javnosti po pitanju obaveza, shodno Zakonu o uređenju prostora i izgradnji objekata, za prilagođavanje objekata u javnoj upotrebi licima smanjene pokretljivosti, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, u saradnji sa NVO koje se

bave zaštitom prava i problemima lica sa invaliditetom, u toku 2013. godine organizovalo je slijedeće okrugle stolove sa temama:

- „Izmjene i dopune Pravilnika o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i implementacija odredbi zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata i podzakonskog akta koje se odnose na pristupačnost lica smanjene pokretljivosti specifičnim objektima u zonama Morskog dobra i nacionalnih parkova, turističkim objektima i objektima pod zaštitom spomenika kulture“;
- „Pristupačnost – saobraćajne komunikacije“ (12.07.2013.godine);
- „Uklanjanje arhitektonskih barijera na objektima sa šalterskim tipom poslovanja“ (14.10.2013).

Na osnovu dosadašnjih analiza koje je uradilo Ministarstvo održivog razvoja i turizma, a u saradnji sa predstavnicima NVO koje se bave problemima lica sa invaliditetom, došlo se do opšteg zaključka da objekti u javnoj upotrebi u Crnoj Gori nijesu u potpunosti prilagođeni uslovima iz Pravilnika o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti.

4.7.6. Prioritetni infrastrukturni objekti iz oblasti upravljanja otpadom, otpadnim vodama i vodosnabdijevanja

U toku je realizacija više projekata iz oblasti upravljanja otpadom, otpadnim vodama i vodosnabdijevanja.

Za finansiranje projekta „Čvrsti otpad u Crnoj Gori“ obezbijedena su kreditna sredstva Evropske investicione banke (u daljem tekstu: EIB) u iznosu od 27 mil. €. Takođe, za oblast upravljanja otpadom obezbijedena su bespovratna sredstva u iznosu od 4,8 mil. € (4,0 mil. € za nabavku vozila i opreme za 16 opština u Crnoj Gori – Andrijevica, Berane, Bijelo Polje, Cetinje, Kolašin, Nikšić, Mojkovac, Pljevlja, Plav, Plužine, Rožaje, Ulcinj, Šavnik, Žabljak, Podgorica i Kotor, a 0,8 mil. € za izradu Državnog plana upravljanja otpadom za period 2014-2020. godine i lokalnih planova upravljanja otpadom).

Vrijednost projekta je 10,3 mil. € i određena je lokacija Vasove vode. U narednom periodu biće definisan načina finansiranja regionalnog centra u Beranama, i to modelom javno-privatnog partnerstva (zaključivanjem Koncesionog ugovora za angažovanje partnera koji će finansirati, graditi i upravljati regionalnim centrom) ili uspostavljanjem kreditnog aranžmana sa nekom međunarodnom finansijskom institucijom. Potrebno je intenzivirati aktivnosti za završetak Glavnog projekta (nedostaje konačni revizioni izvještaj) i Elaborata procjene uticaja na životnu sredinu.

Regionalni centar za obradu otpada u Pljevljima za opštine Pljevlja, Žabljak

Izgradnja regionalnog centra sa reciklažnim centrom predviđena je na lokaciji Repetitor koja je u državnom vlasništvu i prostorno je planski definisana. Na osnovu Nacrta Studije izvodljivosti potrebna sredstva za izgradnju ovog centra su 7,6 miliona eura (I faza). Projekat će se finansirati iz kredita EIB i IPA 2012-2013. U narednom periodu treba izraditi studiju izvodljivosti, elaborat procjene uticaja na životnu sredinu, glavni projekat i kroz tenderski postupak izabrati izvođača radova.

Regionalni centar za obradu otpada u Kotoru za opštine Kotor, Budva, Tivat

Planirana je izgradnja ovog centra na lokaciji Trešanjski mlin u Kotoru. Urađen je Nacrt Lokalne studije lokacije, a vrijednost projekta je 14,6 mil. €, od čega za I fazu 7,5 mil. € (kredit EIB). U narednom periodu neophodno je usvojiti Lokalnu studiju lokacije, izvršiti eksproprijaciju zemljišta (manjeg dijela koji je u privatnom vlasništvu), uraditi novi Elaborat procjene uticaja na životnu sredinu, izvršiti reviziju Glavnog projekta i kroz tenderski postupak izabrati izvođača radova.

Regionalni centar za obradu otpada za opštine Nikšić, Šavnik i Plužine

Na osnovu Nacrta glavnog projekta, vrijednost investicije utvrđena je 17,81 miliona €, od čega je za I fazu (izgradnja tijela deponije, nabavka opreme za deponiju i izgradnja pristupnog puta) potrebno obezbijediti 9,623 miliona €. Za nadzor i obaveze po osnovu izrade tenderske i dijela projektne dokumentacije, obezbijeđena su sredstva u iznosu od 383.000 € (iz državnog budžeta, IPF TA i kredita). Izgradnja I faze deponije na lokaciji Budoš finansiraće se iz kredita EIB-a namijenjenog projektima iz oblasti upravljanja otpadom. U narednom periodu neophodno je revidovati Glavni projekat, dobiti saglasnost na Elaborat procjene uticaja na životnu sredinu, riješiti imovinsko pravne odnose i početi izgradnju.

Regionalni centar za obradu otpada za opštine Berane, Andrijevica, Rožaje i Plav

Strateškim master planom za upravljanje otpadom predviđeno je da se za opštine Berane, Andrijevica, Plav i Rožaje gradi zajednička sanitarna deponije. Na osnovu Studije za izbor lokacije za izgradnju deponije, Opština Berane se opredijelila da ovaj projekat realizuje na svojoj teritoriji, na lokaciji "Vasove vode". Prema Glavnom projektu vrijednost investicije iznosi 9,3 miliona €, od čega sredstva potrebna za realizaciju I faze iznose oko 5,5 miliona €. U narednom periodu neophodno je uraditi sljedeće:

1. definisati namjenu regionalnog centra u Beranama za potrebe četiri ili sedam opština na sjeveroistoku Crne Gore,
2. definisati način finansiranja regionalnog centra u Beranama: model javno-privatnog partnerstva (zaključivanjem Koncesionog ugovora za angažovanje partnera koji će graditi i upravljati regionalnim centrom) ili uspostavljanjem kreditnog aranžmana sa nekom međunarodnom finansijskom institucijom.

Regionalni centar za obradu otpada za opštine Bijelo Polje, Mojkovac i Kolašin

Prema Nacrtu glavnog projekta, sredstva potrebna za izgradnju deponije na lokaciji Čelinska kosa utvrđena su na iznos od oko 10,5 miliona €. Bilo je planirano da se potrebna sredstva za realizaciju I faze projekta obezbijede iz kredita EIB, na osnovu Ugovora o finansiranju projekata iz oblasti upravljanja otpadom, kojim je bilo predviđeno da se na sjevero-istoku Crne Gore finansira izgradnja samo jedne deponije (EIB nije prihvatila da

finansira izgradnju dvije deponije, u Bijelom Polju i u Beranama, i opredijelila se za deponiju u Bijelom Polju). EIB je, međutim, zbog neslaganja sa lokacijom deponije na Čelinskoj kosi, odustala od njenog finansiranja i to u trenutku kada su završene gotovo sve pripremane aktivnosti i kada se moglo početi sa pripremanjem tenderske dokumentacije za izbor izvođača radova. Projekat je isključen iz tehničkog opisa Aneksa Ugovora sa EIB o finansiranju projekta „Čvrsti otpad u Crnoj Gori“, koji je potpisan u julu 2013. godine. U narednom periodu, neophodne je revidovati Glavni projekat, riješiti imovinsko – pravne odnose, obezbijediti sredstva za izgradnju ovog centra i početi izgradnju.

Sanitarna deponija za opštinu Herceg Novi

Strateškim master planom za upravljanje otpadom razmatrana su alternativna rješenja za odlaganje otpada sakupljenog na teritoriji opštine Herceg Novi. Prvo je podrazumijevalo regionalno rješenje ovog pitanja sa opštinama Kotor, Budva i Tivat, a drugo izgradnju lokalne sanitarne deponije na lokaciji Duboki do u opštini Herceg Novi. Polazeći od problema u konačnom definisanju lokacije za zajedničku deponiju za ove četiri opštine i protivljenja opštine Kotor da se deponija gradi na lokalitetu Trešanjski mlin, Opština Herceg Novi je preduzela aktivnosti na stvaranju uslova za izgradnju deponije za svoje potrebe. Zbog toga je izgradnja sanitarne deponije za opštinu Herceg Novi svrstana je u grupu prioriternih projekata uz uslov da se pitanje odlaganja otpada sakupljenog na teritoriji ove opštine ne riješi u okviru regionalne sanitarne deponije za opštine Budva, Kotor, Tivat i Herceg Novi.

Prema Studiji izvodljivosti ukupna vrijednost projekta je 5,4 miliona €, od čega je za realizaciju I faze potrebno obezbijediti 2,6 miliona €. U narednom periodu neophodno je usvojiti Lokalnu studiju za lokaciju „Kite“, uraditi novi Elaborat procjene uticaja na životnu sredinu, finalizovati i revidovati Glavni projekat, riješiti imovinsko pravne odnose i početi izgradnju.

Sistem ocjernih voda na deponiji „Livade“ u Podgorici

Sredstva potrebna za izgradnju sistema procijenjena su na 2,377 milion €. Iz kredita EIB obezbijeđeno je 1,867 miliona €, 440.000 € je obezbijeđeno iz budžeta Glavnog grada, a 70.000 € je podrška u izradi tenderske dokumentacije iz WBIF TA. U narednom periodu neophodno je uraditi i revidovati glavni projekat i početi izgradnju. Imajući u vidu da je u toku izrada novog Državnog plana upravljanja otpadom ovim dokumentom će se definisati tačan broj regionalnih centara za obradu otpada u Crnoj Gori

Za realizaciju projekta iz oblasti vodosnabdijevanja i upravljanja otpadnim vodama u Crnoj Gori, sa Evropskom investicionom bankom (EIB) zaključen je Finansijski ugovor o dugoročnom kreditu, u ukupnom iznosu od 57 miliona €. Iz pretpristupnih fondova Evropske unije za realizaciju ovih projekata obezbijeđena su bespovratna sredstva u iznosu od 19,8 miliona €. Operativnim programom regionalnog razvoja za period 2012 - 2013. godina, predviđa se da se u okviru IPA programa za ove projekte obezbijedi preko 10 miliona €.

Za projekte izgradnje postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda (PPOV) i kanalizacione i vodovodne mreže, definisano je finansiranje projekata na sljedeći način: (i)

Plav (lokacija PPOV Pjeskovi), ukupna vrijednost projekta shodno Nacrtu idejnog projekta iznosi 10,04 miliona €: 5,3 miliona € - PPOV i 4,74 miliona € - kanalizaciona mreža (predviđeno je da se 4,84 miliona € obezbijedi iz bespovratnih sredstava, a ostatak iz kredita EIB); (ii) *Bijelo Polje* (lokacija PPOV Potkrajinci – Strojtanica) ukupna vrijednost projekta (I faza), shodno Nacrtu Idejnog projekta, iznosi 17,0 miliona € i to: 5 miliona € - PPOV, 12 miliona € - fekalna i atmosferska kanalizacija; obezbijedena su bespovratna sredstva iz fondova EU u iznosu od 5,3 miliona €, a ostatak su kreditna sredstva EIB; (iii) *Pljevlja* (lokacija PPOV Židovići), ukupna vrijednost projekta, shodno Nacrtu idejnog projekta, iznosi 14,5 miliona € i to: 6 miliona € - PPOV, 2,0 miliona € - kanalizaciona mreža i 6,5 miliona € - regulacija korita rijeke Čehotine; 4,9 miliona € su bespovratna sredstva, a ostatak kreditna sredstva EIB; (iv) *Berane* (lokacija PPOV Donji Talum) ukupna vrijednost projekta shodno urađenoj dokumentaciji iznosi 9,8 miliona € i to: 5,1 milion € - PPOV i 4,7 miliona € - vodovodna i kanalizaciona mreža; predviđa se da preko 4,2 miliona € čine bespovratna sredstva, a ostatak kreditna sredstva EIB; (v) *Rožaje* - ukupna vrijednost projekta iznosi 5,07 miliona €; ovim iznosom obuhvaćena je izgradnja PPOV i kanalizacione mreže u iznosu od 4,91 miliona €, dok se ostatak odnosi na unapređenje stanja u oblasti vodosnabdijevanja; preko 3 miliona € čine bespovratna sredstva, a ostatak kreditna sredstva EIB; (vi) *Ulcinj* (lokacija PPOV će se odrediti nakon donošenja planskog dokumenta) za izgradnju kanalizacione mreže obezbijedeno je ukupno 5,2 miliona €, od čega 0,3 miliona € iz bespovratnih sredstava, a ostalo iz kredita EIB; sredstva neophodna za izgradnju PPOV biće definisana nakon završetka Studije izvodljivosti, čija je izrada u toku.

4.7.7. Regionalni razvoj

Koordiniranje politike ravnomjernog regionalnog razvoja je u nadležnosti Direktorata za razvoj Ministarstva ekonomije, a ima za cilj smanjenje socio-ekonomskih razlika između regiona i jedinica lokalne samouprave. Obzirom na ulogu koordinacije, aktivnosti koje sprovodi Direktorat nijesu direktno vezane za predmet ovog Izvještaja, ali svakako da podsticanje sveukupnog razvoja ima pozitivne efekte i na građane pripadnike manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica koji u značajnom broju žive u manje razvijenim jedinicama lokalne samouprave. Među aktivnostima koje su sprovedene u 2013. godini izdvojili bi sledeće:

Ministarstvo ekonomije je u saradnji sa Agencijom Crne Gore za promociju stranih investicija pripremilo, a Vlada usvojila **Strategiju privlačenja stranih direktnih investicija za period 2013-2015. godine**. Ciljevi definisani Strategijom su:

- otvaranje 10.000 novih radnih mjesta, pri čemu će ukupni uticaj biti na nivou od 32.000 novih radnih mjesta, kroz pokretanje lanca podrške realizaciji investicija koje se sprovode.
- podsticanje ravnomjernijeg regionalnog razvoja, sa mjerljivim indikatorom da minimum 20% investicija bude usmjereno na sjever Crne Gore, u odnosu na dosadašnji 6-8% godišnje.
- okretanje brzorastućim tržištima, na način da se minimu 20% investicija realizuje preko investitora iz brzorastućih ekonomija, privlačenja investitora iz zemalja BRIK-a (Brazil, Rusija, Indija Kina) i Ujedinjenih Arapskih Emirata.
- ostvarivanje ukupnih investicija u iznosu od 1,6 milijardi EUR, u posmatranom periodu.

Gore navedeni ciljevi imaju naglašenu regionalnu komponentu čije bi ostvarivanje značajano doprinijelo poboljšanju uslova života i pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica koji žive u Sjevernom manje razvijenom regionu. U okviru implementacije Strategije za održivi ekonomski rast Crne Gore kroz uvođenje klastera, 2012-2016. Ministarstvo ekonomije je nastavilo da realizuje dva programa podrške.

Program podsticanja razvoja klastera u Sjevernom regionu i manje razvijenim opštinama Crne Gore za 2012-2016. godinu.

Cilj ovog Programa je finansijska podrška za preduzetnike, mikro, mala i srednja preduzeća koji su dio klastera, radi prevazilaženja „uskih grla“ u poslovanju kroz nabavku proizvodne opreme, a zasnovana je na principu refundacije (povraćaja dijela troškova). Odobrena pomoć od strane Ministarstva ekonomije je do 70% nabavne vrijednosti opreme. U okviru ovog Programa u toku 2013. godine objavljena su četiri Javna poziva za učešće, a pomoć su dobila četiri klastera odnosno dvanaest preduzeća. Ukupna pomoć u 2013. je iznosila 35.000 EUR. Klasteri koji su dobili finansijsku pomoć, u potpunosti se uklapaju u prvobitni cilj Programa da se privredne djelatnosti poljoprivredna proizvodnja i prerada hrane i drvoprerada izdvoje kao strateški prioritetne privredne oblasti.

Program podsticanja razvoja konkurentnosti preduzetnika, mikro, malih i srednjih preduzeća u Sjevernom regionu Crne Gore i manje razvijenim opštinama.

Odnosi se na obezbjeđivanje povoljnijih uslova finansiranja kroz subvencionisanje kamatne stope na direktne kredite Investiciono-razvojnog fonda iz sredstava obezbijeđenih budžetom Crne Gore. Subvencioniranja kamatne stope od 1%, vrši se na direktne kredite Fonda preduzetnicima, mikro, malim i srednjim preduzećima, sa prioritetom za preduzeća koja su dio klastera. Sredstva se dodjeljuju u cilju podsticanja razvoja manje razvijenih opština.

Takođe, u toku 2013. godine Ministarstvo ekonomije je pružalo intenzivnu podršku jedinicama lokalne samouprave u pripremi Strateških planova razvoja, što je prema Zakonu o regionalnom razvoju bila njihova obaveza. Važno je istaći da su zaključno sa 2013. godino Strateške planove razvoja usvojile sve opštine iz Sjevernog kao manje razvijenog regiona.

5. UNAPREĐENJE POLOŽAJA ROMSKE POPULACIJE¹

Vlada Crne Gore, na sjednici od 17. januara, usvojila je Akcioni plan za sprovođenje Strategije za poboljšanje položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2012 – 2016. za 2013 godinu. Ovim dokumentom su definisane konkretne mjere i aktivnosti, nosioci, sredstva i indikatori za mjerenje uspješnosti u svih deset oblasti društvenog života, koje su definisane Strategijom.

U okviru aktivnosti na socijalnom uključenju Roma i Egipćana u crnogorsko društvo, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je obezbjedilo boravak u odmaralištu na Ivanovim koritima za 15 romskih i egipćanskih mališana, najboljih učenika, iz Podgorice, Nikšića i Herceg Novog. Ministarstvo je organizovalo i besplatno sedmodnevno ljetovanje za učenike/ce osnovnih škola, pripadnike romske i egipćanske populacije. Dvadesetpet najboljih romskih i egipćanskih učenika/ca VII, VIII i IX razreda osnovnih škola iz Berana, Bijelog Polja, Nikšića i Podgorice boravili su, u periodu od 19. do 26. jula, u dječijem odmaralištu “Lovćen” u Budvi.

OSCE/ODIHR je pokrenuo regionalni projekat “Najbolje prakse za integraciju Roma (“Best Practices for Roma Integration” – BPRI), a koji se implementira i u Crnoj Gori. Osnovni cilj projekta je doprinos u integraciji Roma u državama regiona, a specifični cilj se odnosi na povećanje učešća Roma u političkom i javnom životu, boljem upoznavanju sa nacionalnim politikama i strateškim dokumentima, kao i aktivno učešće u njihovoj implementaciji.

U okviru kampanje “16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama”, snimljen je dokumentarni film “Izbjegni moju sudbinu”, koji govori o maloljetničkim ugovorenim brakovima kod Roma. Film je promovisan u Nikšiću, Beranama i Podgorici, uz učešće predstavnika Uprave policije, Tužilaštva, sudova, centra za socijalni rad, NVO.

Ministarstvo je organizovalo četiri veoma značajne i zapažene konferencije za Rome: “Obrazovanje za sve” (07.11.2013.), “Medijska slika o Romima” (25.07.2013.), “IPA 2014 – 2020 Inkluzija Roma u Crnoj Gori” (27.06.2013.) i “08 april – Svjetski dan Roma”.

Od juna 2013. godine Crna Gora je preuzela predsjedavanje “Dekadom uključenja Roma 2005 – 2015”. Izrađen je Plan presjedavanja, kroz konsultivni proces sa predstavnicima organa državne uprave, međunarodnih organizacija, nevladinih organizacija, kao i Sekretarijatom Dekade. 26 -27. septembra je održan 25 – ti sastanak Upravnog odbora Dekade.

¹ S obzirom na činjenicu teškog položaja romske populacije, a imajući u vidu i obaveze iz člana 7 Zakona o manjinskim pravima i slobodama kao i što veću integraciju Roma i Egipćana u društveni i politički život Crne Gore, Programom rada Ministarstva za ljudska i manjinska prava Vlade Crne Gore za 2014 godinu, za prvi kvartal predviđena je izrada **Izveštaja o implementaciji Strategije za poboljšanje položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2012-2016. u 2013. godini**, i **Akcionni plan za sprovođenje Strategije za poboljšanje položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2012-2016. za 2014. godinu**, u kojem će biti opširnije razrađena ova problematika. Zato su u ovom Izveštaju prezentirane samo aktivnosti Ministarstva za ljudska i manjinska prava Vlade Crne, sa ciljem unapređenja položaja ukupne situacije Roma i Egipćana u Crnoj Gori.

I u 2013. godini obezbjeđena su sredstva za stipendiranje svih romskih srednjoškolaca i studenata (75.000 eura). Program stipendiranja se realizuje preko Instituta za socijalnu inkluziju, a u 2013. godini stipendirano je 14 studenata i 75 srednjoškolaca.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je obezbjedilo sredstva za nabavku besplatnih udžbenika za učenike/ce I, II i III razred osnovne škole (54,349 eura). Program se realizuje u saradnji sa Ministarstvom prosvjete, a udžbenici se distribuiraju preko škola. U 2013. godini distribuirano je 962 kompleta udžbenika.

Na dan 31.12.2013. godine, na evidenciji Zavoda za zapošljavanje Crne Gore nalazilo se 1118 lica koja su se deklarirala kao pripadnici populacije Roma i Egipćana, od kojih je žena 471 (42,12%). U ukupno registrovanoj nezaposlenosti ova populacija, na isti dan, učestvuje sa 3,21%.

U strukturi pripadnika RE populacije najveće učešće imaju lica bez zanimanja i stručne spreme sa 94,38% (učešće žena 42,27%), zatim lica sa završenim III stepenom stručne spreme sa 3,04% (23,52% žena), lica sa završenim IV stepenom stručne spreme sa 1,42% (60% žena), lica sa završenim II stepenom stručne spreme sa 0,98% (54,54% žene), 0,1% ili dva lica sa završenim VII stepenom stručne spreme, od kojih jedna žena i 0,08% ili jedno lice muškog pola sa završenim V stepenom stručne spreme.

Posmatrano po opštinama, najveći broj prijavljenih lica, pripadnika RE populacije, nalazi se na evidenciji Biroa rada Podgorica, sa pripadajućim kancelarijama – 43,76% (učešće žena 41,30%), zatim na evidenciji Biroa rada Herceg Novi – 14,40% (učešće žena 52,17%), Biroa rada Nikšić – 13,95% (učešće žena 35,25%), Biroa rada Berane – 11,71% (učešće žena 41,98%), Biroa rada Bar – 8,85% (učešće žena 40,40%), Biroa rada Bijelo Polje – 6,17% (učešće žena 42,02%) i Biroa rada Pljevlja – 1,16% (učešće žena 46,15%).

Od ukupnog broja prijavljenih lica, kategoriji mladih, od 15 do 25 godina, pripada 407 lica ili 36,40%, (179 žena ili 43,98%).

U strukturi ovih lica najveće učešće imaju lica bez zanimanja i stručne spreme – 94,13%, (učešće žena 45,16%), zatim 4,17% čine lica sa završenim III stepenom stručne spreme (17,64% žena), 1,22% lica sa završenim IV stepenom stručne spreme (60% žena), 0,24% ili jedno lice muškog pola sa završenim II stepenom stručne spreme, 0,24% ili jedno lice muškog pola sa završenim VII stepenom stručne spreme.

U periodu od 01.01.2013 – 31.12.2013. na evidenciju Zavoda za zapošljavanje prijavilo se 90 lica koja su se deklarirala kao Romi i Egipćani, od čega 46% žena. Od ukupnog broja novoprijavljenih lica dvije osobe muškog pola su sa završenim trećim stepenom, jedno lice muškog pola sa završenim četvrtim stepenom stručne spreme, dok su ostalo lica bez zanimanja i stručne spreme.

Najveći broj novoprijavljenih je sa teritorije opštine Podgorica – 52,24% od ukupnog broja novoprijavljenih (40,42% žena), zatim Berane – 20% (27,77% žena), Nikšić – 15,55% (57,14% žena), Herceg Novi – 7,77% (57,14% žena), Bar – 2,22% (50% žena), Pljevlja – 2,22% (svi muškog pola).

U periodu 01.01.2013 – 31.12.2013. godine u programe aktivne politike zapošljavanja uključeno je 39 lica (17,94% žena), što čini 3,4% od ukupnog broja nezaposlenih pripadnika RE populacije na 31.12.2013. godine:

- U državni javni rad „Neka bude čisto“ uključeno je pet lica muškog pola.

- U lokalni javni rad u saradnji sa DOO „Čistoća“ iz Podgorice, uključeno je 14 lica muškog pola.
- U program obrazovanja i osposobljavanja za zanimanje „frizer za žene“, koji se realizovao u Podgorici, uključene su dvije polaznice RE populacije.
- U program stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem uključen je jedan pripadnik RE populacije muškog pola
- Na sezonskim poslovima angažovano je 17 lica (pet žena).

Na dan 31.12.2013. godine 56 lica (12,5% žena), nalazi se u radnom odnosu sa punim radnim vremenom na određeno vrijeme, što čini 5% od ukupnog broja nezaposlenih pripadnika RE populacije na isti dan.

Kulturni i jezički identitet Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je na romski jezik obezbjedilo prevod i štampanje publikacije najznačajnijih propisa: Ustava Crne Gore, Zakona o manjinskim pravima i slobodama, Zakona o zabrani diskriminacije, Zakona o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda, Zakona o medijima, Zakona o javnim radio-difuznim servisima, Zakona o slobodnom pristupu informacijama, Zakona o medijima, Deklaracije UN o pravima pripadnika nacionalnih ili etničkih, vjerskih jezika manjina, Okvirne konvencije SE za zaštitu nacionalnih manjina i Evropske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima. Takođe, Strategija za poboljšanje položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2012-2016 je prevedena na engleski i romski jezik i objavljena.

Izveštajem o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica za 2013.godinu su prikazane aktivnosti Vlade Crne Gore na daljem unapređenju položaja manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Od obnove svoje nezavisnosti, u maju 2006. godine, ostvareni su veliki pomaci na uobličavanju pravne regulative i donošenju strateških dokumenata, kao i na njihovoj implementaciji. Ustavom Crne Gore, Zakonom o manjinskim pravima i slobodama i drugim zakonskim aktima, kao i prihvaćenim međunarodnim dokumentima, stvoren je normativni okvir koji omogućava dalje unapređenje dobrih međunacionalnih odnosa u Crnoj Gori i zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Usvojena strateška dokumenta su čvrst garant opredijeljenosti Vlade Crne Gore da pitanjima zaštite i unapređenja prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica prilazi s punom pažnjom i posvećenošću. Jačanjem postojećih institucija, kao i novim institucijama daje se novi zamah u ostvarivanju ovih posebnih prava.

U pojedinim oblastima društvenog života značajnim za očuvanje identiteta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica preduzete mjere rezultiraju punim poštovanjem međunarodnih standarda i dostignuća modernih multinacionalnih demokratija. Težnja je da se i u onim oblastima u kojima nijesu postignuti željeni ciljevi dosegnu nivoi koji će legitimisati Crnu Goru i njenu posvećenost daljem unapređenju tradicionalno dobrih međunacionalnih, međukonfesionalnih i međukulturalnih odnosa.

Sadržaj:

RE Z I M E.....	4
1. UVOD	9
2. PRAVNI OKVIR ZAŠTITE MANJINSKIH NARODA I DRUGIH MANJINSKIH NACIONALNIH ZAJEDNICA U CRNOJ GORI.....	9
3. INSTITUCINALNI OKVIR ZAŠTITE MANJINSKIH NARODA I DRUGIH MANJINSKIH NACIONALNIH ZAJEDNICA.....	11
3.1. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava	11
3.2. Savjeti manjina.....	11
3.2.1. Sprovedene procedure	12
3.2.2. Srpski savjet.....	14
3.2.3. Romski savjet	14
3.2.4. Hrvatski savjet	14
3.2.5. Muslimanski savjet	15
3.2.6. Bošnjački savjet	15
3.2.7. Albanski savjet.....	15
3.3. Fond za manjine	16
3.4. Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina.....	27
3.5. Odeljenje za poslove rodne ravnopravnosti	31
4. OBLAST ZAŠTITE PRAVA.....	36
4.1. Zabrana i zaštita od diskriminacije.....	36
4.2. Obrazovanje	38
4.3. Kultura	40
4.3.1. Izrada audiovizuelnog spota	40
4.3.2. Konkurs za najbolji istraživački prilog objavljen u medijima na temu "Socijalna integracija Roma u Crnoj Gori"	40
4.3.3. Tematski broj međunarodnog naučnog časopisa "Medijski dijalozi" posvećen RE populaciji ...	40
4.3.4. Kulturna baština	41
4.3.5. Kulturno-umjetničko stvaralaštvo	42
4.4. Informisanje.....	43
4.5. Upotreba jezika i pisma	53
4.6. Učešće u javnom životu i politička participacija	54
4.7. Razvojna i ekonomska politika.....	55
4.7.1. Izrada planskih dokumenata	56

Izveštaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2013. godini

---

4.7.2. Građevinarstvo	58
4.7.3. Prilagođavanje objekata u javnoj upotrebi za pristup, kretanje i upotrebu licima smanjene pokretljivosti i licima sa invaliditetom.....	58
4.7.4. Pristupačnost crnogorskih plaža	59
4.7.5. Okrugli stolovi	59
4.7.6. Prioritetni infrastrukturni objekti iz oblasti upravljanja otpadom, otpadnim vodama i vodosnabdijevanja	60
4.7.7. Regionalni razvoj	63
5. UNAPREĐENJE POLOŽAJA ROMSKE POPULACIJE.....	65
Sadržaj:	68